

ÕPILASE INDIVIDUAALSUSE ARVESTAMINE VÕIMETEKOHASE ÕPPE TAGAMISEL

Juhendmaterjal

Väljaandja: SA Innove

Koostajad: Ana Kontor, Külli Võsu, Meelike Terasmaa

Juhendmaterjali valmimisele aitasid kaasa: Ave Härsing, Ave Ojasalu, Ave Szymanel, Evelin Ergma, Katri Viitpoom, Kristel Aasmaa, Kristin Veltri, Maris Oolu, Meelis Maiste, Pille Tina-Kuusik, Ruth Lippus, Saima Salomon jt

Euroopa Liit
Euroopa Sotsiaalfond

Eesti
tuleviku heaks

Sisukord

Sisukord	3
Sissejuhatus.....	4
Üldine tugi.....	6
Õppetöö individualiseerimine.....	6
Tugispetsialistide teenus.....	8
Õpe tasemerühmades.....	9
Õpiabitunnid individuaalselt või rühmas	9
Tõhustatud ja eritugi.....	11
Õpitulemuste vähendamine, asendamine ja kohustuslikust õppeainest vabastamine	15
Õpitulemuste vähendamine	15
Õpitulemuste asendamine.....	18
Kohustusliku õppeaine õppimisest vabastamine.....	18
Koolivälise nõustamismeeskonna poole pöördumine ja soovitusel andmine	20
Kooli lõpetamine ja erisused eksamitel	23
Põhikooli lõpetamine	23
Gümnaasiumi lõpetamine.....	24
Individuaalne õppekava	26
Individuaalse õppekava vormistamine	27
Õpetaja töökava.....	28
Õpetaja töökava soovituslikud vormid	29
Õpetuse jätkohastamine.....	31
Klassitöö korraldamine mitmel tasandil	33
LISA 1. Õpilase individuaalse arengu jälgimise kaart	37
Soovitused ÕIAJK täitmiseks	49
LISA 2. Individuaalne õppekava (IÕK)	64
Soovitused individuaalse õppekava koostamiseks ja rakendamiseks	68

Sissejuhatus

21. sajandi kool lähtub oma tegevustes kaasava hariduse põhimõtetest. Kaasava hariduse järgi tagatakse kõigile õppuritele elukohajärgses haridusasutuses nende akadeemilisi ja sotsiaalseid vajadusi arvestava kvaliteetse hariduse kättesaadavus. Õpe tagatakse süsteemse lähenemise kaudu, mis eeldab, et kvaliteetne üldharidus on võrdväärselt kättesaadav kõigile isikutele, sõltumata nende sotsiaalsest ja majanduslikust taustast, rahvusest, soost, elukohast või hariduslikust erivajadusest.

Meie tavakoolides on klassid enamasti heterogeensed, st et ühes klassis õpivad väga erinevate võimete ja huvidega lapsed, laste erinevused õppetööd mõjutavates vaimsetes tegevustes on klassi ulatuses enamasti üsna suured. Iga õpilane võib üldharidust omandades erinevatel põhjustel (trauma, pikaajaline haigestumine, puudespetsiifiline erivajadus jms) vajada õpitulemuste saavutamiseks õpetajate, tugispetsialistide, abiõpetajate ja teiste spetsialistide koostöös lühiajalist või alalist toetust, mis peab olema võimalik hariduse omandamise jooksul korraldada.

Heterogeensetes klassides peavad ka erivajadustega lapsed saama võimaluse olla koos nn tavaeakaaslastega ning tunda end täisväärtusliku kogukonna liikmena.

Tulenevalt toe vajaduse mahust on õpilasele võimalik elukohajärgses koolis pakkuda, kas **üldist, tõhustatud või erituge**.

Juhendmaterjali eesmärk on anda soovituslikud juhised toevajadusega õpilase abistamiseks ja õppetöö korraldamiseks koolis.

Materjal on kasutamiseks koolitöötajatele, kes tänapäevases kaasava hariduse põhimõtteid järgivas koolis igapäevaselt õpilaste arendamisega tegelevad, olles abiks nii õpetajale, kooli tugispetsialistile kui ka haridusliku erivajadusega õppe koordineerijale tugimeetmete väljaselgitamisel ja õpilasele võimetekohase õppe tagamisel. Lisaks on Innove Rajaleidja spetsialistidel nõustamisel võimalik antud materjalile tuginedes anda soovituslikke juhiseid koolitöötajatele ja lapsevanematele.

Selgitatud on õpilase toetamise võimalusi üldise, tõhustatud ning eritoe raames. Käsitatud on õpitulemuste vähendamise, asendamise ning kohustuslikust õppeainest vabastamise teemat, koolivälise nõustamismeeskonna poole pöördumist ning antud on ülevaade eritingimustel eksamite sooritamisest.

Juhendmaterjal sisaldab õpilase individuaalse arengu jälgimise kaardi ning individuaalse õppekava koostamise ja täitmise põhjalikku juhendit, millele on lisatud vormide näidised.

Üldine tugi

Üldine tugi on õpetajalt õpilasele pakutav individuaalne lisajuhendamine, tugispetsialistide teenuse kättesaadavuse tagamine ning vajaduse korral õpiabitundide korraldamine individuaalselt või rühmas¹.

Üldist tuge rakendatakse üldhariduskoolide ja kutseõppeasutuste õpilastele, kes õpivad riikliku õppekava (põhikooli riiklik õppekava (PRÕK), lihtsustatud riiklik õppekava (LÕK), gümnaasiumi riiklik õppekava (GRÕK)) alusel ja kellel tekib takistusi koolikohustuse täitmisel või mahajäämus õpitulemuste saavutamisel. Seda võivad tekitada

- koolist puudumine pikemat aega;
- tervisehäired, millega kaasneb sageli väsimus, töövõime langus;
- sotsiaalmajanduslikud ja pereprobleemid – laste stress tingituna sagedastest peretülidest, vanemate lahtusest, ühe või mõlema vanema toetuseta jäämisest; sagedastest elukoha ja kooli vahetustest; vanemate liigsest tööga hõivatusest, millega kaasneb lapse pidev üksiolek;
- lapse psüühiline eripära ja/või isiksuse omadused – kohanematus, suhtlemisraskused jne.

Õppetöö individualiseerimine

Kui õpilasel ilmneb mahajäämus õppetöös ja/või ajutised raskused õpitulemuste saavutamisel, siis kohandavad klassi- või aineõpetaja(d) õpet lapse individuaalsest vajadusest ja võimetest lähtuvalt. Õppetöö individualiseerimisega toetab õpetaja õpilasi, kes vajavad teadmiste ja oskuste omandamiseks **õpetuses muudatuste tegemist**, st

- täiendavaid tööjuhendite selgitamisi;
- erineva raskusastmega ülesandeid;
- kohandatud õppematerjale;
- taju ja mälu toetavaid abimaterjale;

---

¹ Põhikooli- ja gümnaasiumiseadus (09.06.2010), § 46 lg 5. *Riigi Teataja I*. Kasutatud 09.11.2018, <https://www.riigiteataja.ee/akt/113032019119>

- juhendamist tööde täitmise käigus;
- lisaaja võimaldamist tööde sooritamiseks.

Lisaks esmasele õpetuse individualiseerimisele klassis on õpilase võimetekohast arengut võimalik koolis toetada veel mitmel erineval viisil:

- rakendatakse tugispetsialistide abi;
- viiakse osaliselt õpet läbi ajutise või püsivama iseloomuga rühmades (taseme- või õpiabirühmad) või individuaalselt;
- rakendatakse abiõpetajat vm toetavat personali.

Oluline on **sama klassi õpetavate aineõpetajate koostöö**, et ühtlustada üldpedagoogilisi ja metoodilisi sekkumisi õpilase individuaalsusest lähtuvalt.

Õpilastele, kellele ei piisa õpetaja individuaalsest juhendamisest ainetundides, on võimalus saada **individuaalset lisaõpet ja tuge õppetundide väliselt**. Jätkuva toetusvajaduse püsimisel teavitab õpetaja **haridusliku erivajadusega õpilase õppe koordineerijat** (HEVKO), kes koostöös tugispetsialisti(de)ga aitab kaasa õpilasele suurema toetuse korraldamiseks tunnis või tunniväliselt. Välistatud ei ole ka olukord, et nimetatud meetmeid rakendatakse lapsele kohe kooli tulles või vajaduse ilmnemisel.

Kui õpilasel ilmneb vajadus saada õppetöös teistest oluliselt erinevat juhendamist või õpimeetodeid, sest tema õpitegevuse tase ei vasta oodatule, on vaja üldise toe osutamiseks avada **Õpilase individuaalse arengu jälgimise kaart** (lisa 1 – ÕIAJK).

Õpilase individuaalse arengu jälgimise kaardi vajalikkusele viitab PGS § 46 lg 7, mis näeb ette, et kooli korraldatud õpilase pedagoogilis-psühholoogilise hindamise, testimise ja uuringute tulemused, samuti õpetajate tähelepanekud, tugispetsialistide ning koolivälise nõustamismeeskonna antud soovitused, rakendatud teenused ja tugi ning hinnang nende tulemuslikkuse kohta kantakse õpilase individuaalse arengu jälgimise kaardile. Direktor määrab koolis isiku, kes vastutab selle kaardi täitmise eest.

Lisas 1 on esitatud nii õpilase individuaalse arengu jälgimise kaardi soovituslik vorm kui ka soovitused ja juhtnöörid kaardi täitmiseks. Vastavalt kooli spetsiifikale võib kool HEVKO juhtimisel välja töötada oma kooli vajadusi arvestava kaardi vormi. Kaardi täitmist ning soovituste sõnastamist suunab ja juhendab kooli HEVKO.

Tugispetsialistide teenus

Kui õpetaja märkab, et tema osutatud õpetuse individualiseerimine ei anna oodatud tulemusi ning õpilasel ei teki eduelamust, on vaja kaasata haridusasutuse siseseid tugisüsteeme, võimaldades lisaks eripedagoogi, logopeedi, psühholoogi ja sotsiaalpedagoogi teenust. Kooli tugispetsialistid viivad läbi õpilase pedagoogilis-psühholoogilise hindamise. Koostöös aineõpetajatega hinnatakse õpilase

- õpihuvi ja motivatsiooni,
- õpioskusi,
- erinevates õppeainetes avalduvaid ainealaseid tugevaid ja nõrku külgi,
- sotsiaalseid oskusi,
- tunnetustegevust,
- emotsionaalset seisundit,
- käitumist koolis.

Kui hindamisel selgub, et laps vajab tugispetsialisti abi, siis koostöös õpilase, tema vanemate ja klassi- või aineõpetajaga lepatakse kokku õpilasele vajalik toetamise viis ja tugimeetme rakendamise tingimused (maht, kestus, õpikeskkond jne). Juhul, kui vanem on koolile esitanud vastava valdkonna spetsialistilt andmed selle kohta, et laps vajab terviseseisundi tõttu koolis tugispetsialisti abi, siis pedagoogilis-psühholoogilist hindamist koolis ei teostata ning õpilasele vajalik toetamise viis ja tugimeetme rakendamise tingimused lepatakse kokku koostöös õpilase, tema vanemate ja kooli tugispetsialistidega ning klassi- või aineõpetajaga.

Väljastatud ei ole ka olukord, et tugispetsialisti teenust rakendatakse lapsele kohe kooli tulles või vajaduse ilmnemisel. Tugispetsialistide teenuse kirjelduse ja teenuse rakendamise korra on kehtestanud haridus- ja teadusminister².

---

² Haridus- ja teadusministri määrus nr 4 „Tugispetsialistide teenuse kirjeldus ja teenuse rakendamise kord“ (21.02.2018). *Riigi Teataja I*. Kasutatud 27.02.2018, <https://www.riigiteataja.ee/akt/127022018010>

Laps osaleb lisaks klassis õpetaja pakutavale abile ka teiste spetsialistide organiseeritud tegevustes. Seega toimub osa tööd lapse enda klassis ja osa tugispetsialisti(de) juures kas grupis või individuaalselt töötades.

Õpe tasemerühmades

Tulemuslikum on individualiseeritud õpe, kui õpilased on klassis jaotatud oma oskuste ja teadmiste järgi tasemerühmadesse ning õpetamist eesmärgistatakse ja korraldatakse õpilaste eeldustest lähtuvalt.

Tasemerühm on ühes klassis või paralleelklassiti konkreetses õppeaines õppetöö läbiviimiseks moodustatud rühm, mille komplekterimise aluseks on õpilaste teadmiste ja oskuste tase. Õpet tasemerühmas korraldab klassi- või aineõpetaja ning see lähtub täismahus antud klassi õppe- ja ainekavast, hõlmates klassitöös samaaegselt erinevate õppemeetodite kasutamist ja eri tasemel õppe läbiviimist. Õpilastele esitatakse nende võimete, teadmiste, õpioskuste ja mahu osas kohandatud ülesandeid.

Tasemerühmad võivad erinevates ainetes olla erineva koosseisuga ning need moodustatakse üldjuhul terveks õppeaastaks. Ajutise õpiraskusega lapse puhul peab tal olema võimalus paraneda õppeedukuse korral tugevamasse gruppi üle minna.

Õpiabitunnid individuaalselt või rühmas

Õpiabitunnis toetatakse õpilastel õppekavas fikseeritud eeldatavate õpitulemuste saavutamist. Sihtrühmaks on eelkõige õpilased,

kelle suuline ja kirjalik kõne arenevad eakohasega võrreldes aeglasemalt või raskendatult ning kellel esinevad raskused lugema õppimisel, lugemisel ja tekstiloomel, raskused kirjutama õppimisel ja kirjutamisel, raskused arvutama õppimisel ja arvutamisel;

kellel on raske keskenduda; mõista ja meelde jätta kuuldut, nähtut või loetut; leida ja välja tuua suulisest või kirjalikust tekstist olulist, mõista tööjuhendeid ning nende alusel töötada; leida ja luua seoseid õpitu vahel ning kasutada õpitud uutes olukordades; organiseerida oma vaimset tegevust: orienteeruda ülesandes, järjestada osatoiminguid, teostada enesekontrolli, hinnata tehtut jms;

kellel on emotsionaal- ja/või käitumisraskused – raskused isiksuse arengus, või tervisliku seisundi häired.

Õpiabi tunnitöös osalemiseks on vajalik

- Avada Õpilase individuaalse arengu jälgimise kaart (ÕIAJK). Vaata lisa 1.
- Teha ÕIAJK-is kooli esmased sissekanded ning põhjendatud soovitused rühmatööks.
- Lapsevanema nõusolek rühmatöö rakendamiseks.

Kaardi avab ja esmased sissekanded teeb sellesse klassijuhataja või -õpetaja HEVKO juhendamisel. HEVKO teeb põhjendatud ettepaneku rühma(de) moodustamiseks direktorile. Rühmade moodustamisel arvestatakse õpilaste erivajaduste iseloomu, tugispetsialisti(de) ja aineõpetaja(te) arvamust, haridusliku erivajadusega õpilase õppe koordineerija ja/või koolivälise nõustamismeeskonna soovitusi.

Õpiabitundides töötamiseks koostab õpiabirühma õpetaja koostöös klassi- või aineõpetajaga (enamasti tugispetsialisti osalemisel) lapsele individuaalse õppekava (IÖK). Vaata lisa 2. Õpiabitundide tõhusust hindavad õpilasega tegelevate spetsialistide meeskond ning klassi- ja/või aineõpetajad vähemalt kord õppeaastas ning tulemused fikseeritakse õpilase individuaalse arengu jälgimise kaardil. Õpe rühma tingimustes või individuaalselt toimub lapsele seni, kuni talle on jõukohane õppida koos klassiga (vajadusel rakendab õpetaja ainetundides eespool nimetatud individualiseerimise võtteid ja sekkumist).

Kõigepealt peab kool abivajavat last toetama üldise toe raames. Näiteks diferentseeritud õpetamine klassis, abistamine väljaspool õppetunde, eripedagoogiline või logopeediline abi õpiabirühmas, individuaalse õppekava koostamine. Kui üldise toe rakendamisel selgub, et üldine tugi ei taga soovitud tulemusi, siis tuleb kaaluda, kas on alust toe muutmiseks.³

---

³ Põhikooli- ja gümnaasiumiseadus (09.06.2010), § 46 lg 6. Riigi Teataja I. Kasutatud 05.11.2018, <https://www.riigiteataja.ee/akt/113032019119>

Tõhustatud ja eritugi

Tõhustatud tuge võib rakendada püsiva õpiraskusega, psüühika- või käitumishäirega või muu terviseseisundi või puudega õpilasele, kellele on rakendatud üldist tuge (õpetaja individuaalne lisajuhendamine, õpiabitunnid individuaalselt või rühmas ning tugispetsialisti(de) abi), kuid selline tugi ei ole andnud õpilase arenguks soovitud tulemusi.

Tõhustatud tuge rakendatakse õpilasele, kes vajab:

- vähemalt kahe kooli tugispetsialisti pidevat teenust ja
  - individuaalset õppekava ja/või
  - individuaalset tuge ja/või
  - osajaga õpet rühmas või individuaalselt;
- õpet tõhustatud tuge saavate õpilaste eriklassis⁴ ja vajadusel lisaks mõnd punktis 1 nimetatud tuge.

Erituge võib kool rakendada raske ja püsiva psüühikahäirega, intellekti- või meelepuudega või liitpuudega õpilasele, kelle jaoks on takistatud õppimine üldise või tõhustatud toe alusel või kellele on rakendatud üldist tuge (õpetaja individuaalne lisajuhendamine, õpiabitunnid individuaalselt või rühmas ning tugispetsialisti(de) abi), kuid selline tugi ei ole andnud õpilase arenguks soovitud tulemusi.

Erituge on võimalik rakendada õpilasele, kes vajab:

- puudespetsiifilist õppekorraldust, keskkonda, -metoodikat, -vahendeid koos vähemalt kahe kooli tugispetsialisti pideva teenusega ning sotsiaal- ja/või tervishoiuvaldkonna teenusega ja
- õpet tavaklassis või eriklassis, kus on tagatud pidev individuaalne tugi ja/või osajaga õpe individuaalselt või rühmas⁵.

---

⁴ Põhikooli- ja gümnaasiumiseadus (09.06.2010), § 46 lg 6, § 49 lg 1. *Riigi Teataja I*. Kasutatud 23.11.2018, <https://www.riigiteataja.ee/akt/113032019119>

⁵ Põhikooli- ja gümnaasiumiseadus (09.06.2010), § 46 lg 1, § 49 lg 2. *Riigi Teataja I*. Kasutatud 23.11.2018, <https://www.riigiteataja.ee/akt/113032019119>

Puudespetsiifilise õppekorralduse, -keskkonna, -metoodika ja -vahendite all peetakse silmas õppimiseks vajalike erisuste tegemist nende õppijate puhul, kes tulenevalt oma tervises seisundist vajavad eakaaslastest oluliselt erinevat lähenemist, et vaatamata anatoomilise, füsioloogilise või psüühilise struktuuri või funktsiooni kaotuse või kõrvalekaldele osaleda õppetöös koos teistega võrdsetel alustel. Kasutusel oleva puudespetsiifilise õppekorralduse, -keskkonna, -metoodika ja -vahendid kirjeldab kool õpilase individuaalses õppekavas lähtuvalt konkreetse õpilase vajadustest. Innove Rajaleidja spetsialistidega koostöös täpsustatakse vajadusel lisatingimused ja/või abivahendid.

Õppekorralduse juures märgitakse rakendatud erisused õppetöö süsteemis. Näiteks võib autismispektri häirega õpilane vajada selge struktuuri loomist, et järgnevad tegevused oleksid etteaimatavad. Tegevuse selgitamiseks võib kasutada visuaalseid abivahendeid (näiteks piktogrammidest tunniplaan/päevaplaan). Intellektipuudega õpilasele rakendatakse lihtsustatud õpet, toimetulekuõpet või hooldusõpet.

Õppekeskkonnas tuuakse välja need tingimused, mis mõjutavad ühel või teisel viisil õppimist. Näiteks võib kuulmis- või nägemispuudega õpilasele abiks olla õpikeskkonna kohandamine nii, et nähtavus ja kuuldavus oleks tagatud (õpilase istuma paigutamine klassis esimesse pingiritta) samuti täiendavate tehniliste vahendite kasutamine.

Autismispektri häirega õpilaste sensoorset ülitundlikkust, eelkõige kuulumistundlikkust, võib leevendada kõrvaklappide kasutamisega. Võimalike visuaalsete probleemide vähendamiseks ja turvatunde loomiseks saab kohandada klassiruumi (kasuta sirmi) ning lubada õpilasele isiklikku turvaeset või stressipalli. Füüsilise puudega õpilasele peavad vajadusel olema loodud võimalused ratastooliga liikumiseks (kaldtee, lift vms).

Õppemetoodikana kirjeldatakse õpetamisviisi, mis kõige paremini aitab õppijal soovitud tulemusteni jõuda. Näiteks õpitava materialiseerimine ja visualiseerimine kuulmispuudega õpilasele, TEACCH või Lovaasi spetsiifiline metoodika autismispektri häirega õpilasele.

Õppevahenditena märgitakse õppetöös kasutatavad vahendid lähtuvalt õpilase individuaalsetest vajadustest. Näiteks võib nägemispuudega õpilane vajada suurendavate abivahendite kasutamist (luup, tahvelarvuti vms) või punktkirjas õppematerjale. Intellektipuudega õpilane võib vajada suhtlusvahendina kõnekommunikaatorit, suhtlustahvlit või piktogramme.

Eritoe erandlikkus seisneb selles, et võrreldes üldtoe ja tõhustatud toega vajab õpilane spetsiifilist õppekorraldust, -keskkonda, -metoodikat ja vahendeid ning erivajadusest tulenevalt sotsiaal- ja/või tervishoiuteenust (kooliväliste spetsialistide abi).

Üldise toe, tõhustatud toe ning eritoe rakendamisel toimub õppetöö koolikeskkonnas. Erandjuhul võib tugispetsialistide teenuse osutamine olla korraldatud väljaspool kooli ruume.

Õpilasele, kellel ei ole tekkinud takistusi koolikohustuse täitmisel või mahajäämus õpitulemuste saavutamisel, kuid tal on tuvastatud tervisehäire, mis takistab õppimist tavaõppekorralduse raames või täismahus õpet tavaklassis (nt laps vajab osajaga õpe individuaalselt või rühmas) või on ilmselge vajadus õppida eriklassis, võib lapsevanem esitada koolivälisele nõustamismeeskonnale taotluse lapsele sobiva õppe ja kasvatuse tingimuste korraldamise soovitusel (tõhustatud tugi või eritugi. Vastavasisulise taotluse menetlemisel tuleb koolil tõendada, et üldise toe alusel (individuaalne lisajuhendamine, õpiabitundide korraldamine individuaalselt või rühmas ning tugispetsialistide teenuse kättesaadavuse tagamine) toetuse rakendamine ei anna õpilase arenguks soovitud tulemusi.

Tõhustatud tuge ja erituge võib kool rakendada ainult koolivälise nõustamismeeskonna vastavasisulisel soovitusel ja lapsevanema kirjalikul nõusolekul.⁶ Kooliväliselt nõustamismeeskonnalt soovitusel saamiseks tuleb esitada Sihtasutus Innove Rajaleidjasse kirjalik taotlus. Kui vanem soovib, et kool rakendaks koolivälise nõustamismeeskonna soovitusel, siis tuleb tal koolile esitada omakäeliselt või digitaalselt allkirjastatud avaldus/taotlus vms, milles vanem väljendab soovi, et tema lapsele rakendataks koolis koolivälise nõustamismeeskonna soovitusel soovitatud meetmeid. Üldise toe rakendamiseks ei ole koolivälise nõustamismeeskonna soovitusel vaja.

Tõhustatud tuge saavate õpilaste õppetööd võib viia läbi 1 kuni 12 õpilasega eriklassis ja erituge saavate õpilaste puhul 1 kuni 6 õpilasega. Kooli direktori ettepanekul ja hoolekogu nõusolekul võib kooli pidaja põhjendatud juhul suurendada konkreetses eriklassis õpilaste arvu üheks õppeaastaks⁷.

---

⁶ Põhikooli- ja gümnaasiumiseadus (09.06.2010), § 48 lg 1. *Riigi Teataja I*. Kasutatud 29.11.2018, <https://www.riigiteataja.ee/akt/113032019119>

⁷ Põhikooli- ja gümnaasiumiseadus (09.06.2010), § 26 lg 5. *Riigi Teataja I*. Kasutatud 29.11.2018, <https://www.riigiteataja.ee/akt/113032019119>

Eriklassis õppe läbiviimisel tuleb arvestada, et klassis olevate õpilaste erivajadused oleksid sarnased ning klassi täitumuse piirnorm ja vajadusel rakendatud tugipersonal võimaldaks toetada kõikide õpilaste individuaalseid vajadusi. Seega võib arvestades lapse vajadusi olla eriklassi suuruseks kas ühe õpilasega eriklass (ehk õpe täismahus individuaalselt) või näiteks nelja õpilasega eriklass.

Õpitulemuste vähendamine, asendamine ja kohustuslikust õppeainest vabastamine

Õpilase toetamine koolis algab üldjuhul õpilasele üldise toe pakkumisest. Kui üldise toe raames tugiteenuste osutamine, muudatused õpilase õpetamises vms kriteeriumite täitmine ei anna oodatavaid tulemusi, tuleb analüüsida õpilase edasijõudmist, individuaalse õppekava jõukohasust ja sobivust õpilasele. Õpitulemusena käsitletakse „riiklikus õppekavas sätestatud õpitulemusest“ ehk tulemusest, mis on fikseeritud PRÕKis, LÕKis ja GRÕKis ehk PRÕKis kooliastme lõikes, LÕKis vastavalt ettenähtud klasside lõikes või GRÕKis kursuste lõikes. Kui õpilane ei ole olnud vaatamata rakendatud kohandustele võimeline saavutama IÕK-s sätestatud õpitulemusi, koostatakse vähendatud või asendatud õpitulemustega IÕK, mida võib rakendada koolivälise nõustamismeeskonna soovitusel.

Õpitulemuste vähendamist, asendamist ja kohustuslikust õppeainest vabastamist on võimalik kohaldada õpilaste õppe individualiseerimisel nii põhikoolis kui ka gümnaasiumis koolivälise nõustamismeeskonna soovituse alusel. Samuti on nimetatud meetmeid võimalik kohaldada kutseõppeasutuses, sest kutseõppeasutuste seaduse § 51 näeb ette, et kutseõppeasutuste gümnaasiumiosale (millele võib olla liidetud ka põhikool) kohaldatakse põhikooli- ja gümnaasiumiseaduses sätestatud.

Järgnevalt kirjeldatakse täpsemalt õpitulemuste vähendamist, asendamist ning kohustusliku õppeaine õppimisest vabastamist.

Õpitulemuste vähendamine

Õpitulemuste vähendamiseks loetakse seda, kui IÕK-ga rakendatud muud kohandused ja meetmed ei ole andnud tulemusi ning IÕK-s fikseeritakse, millises õppeaines ja mis põhjustel ei ole õpilane võimeline õpitulemust saavutama. Vähendamise vajadus võib tuleneda meditsiinilisest näidustusest, puuetest, kõne- ja keelearengu häiretest, rändetaustast tulenevatel põhjustel, vähesest võimekusest jm.

Taotluse esitamisel koolivälisele nõustamismeeskonnale haridussoovituse saamiseks peavad õpilase individuaalse arengu jälgimise kaart ja individuaalne õppekava andma põhjaliku ülevaate järgmisest:

- IÕK rakendamise põhjused, eesmärgid ja ajavahemik;
- IÕK-ga tehtud muudatused või kohandused õppeprotsessis ja -tingimustes (sh õppevara jõukohastamine, abistavad materjalid, rakendatavad kohandatud õpetamismeetodid, lisa-aeg ja juhendamine iseseisvate tööde tegemisel);
- koostöö kooli tugispetsialistide ja vanematega, nende osalemine lapse arengu toetamisel;
- lapse arengudünaamika; millised raskused püsivad, vaatamata kooli poolt rakendatud tugimeetmetele, vanemate toetusele, rehabilitatsiooniteenustele jm;

Koolivälise nõustamismeeskonna spetsialistid hindavad varasemalt läbiviidud erialaseid uuringuid või teostavad nende puudumisel oma erialast lähtuvad vajalikud uuringud, menetlevad iga juhtumit ja kohtuvad ühiseks aruteluks ümarlauas lapsevanema ja kooli esindaja(te)ga. Õpitulemuste vähendamise vajaduse ilmnemisel teeb koolivälise nõustamismeeskond otsuse, millega soovib koolil rakendada lapsele vähendatud õpitulemustega IÕK-d ühes või vajadusel ka mitmes õppeaines ning teeb vajadusel ettepanekud IÕK rakendamise toetamiseks.

Õpitulemuste vähendamine PGSi kohaselt tähendab, et laps ei ole võimeline konkreetses õppeaines ettenähtud tulemust (lähtudes PRÕKi alusel kooliastme, LÕKi alusel klassi või GRÕKi alusel kursuse kohta seatud tulemusest) saavutama ja talle **koostatakse IÕK, milles on esitatud, millis(t)e riiklikus õppekavas ettenähtud õpitulemus(t)e saavutamist temalt ei nõuta ning fikseeritakse vastav(ad) õpitulemus(ed)**. Õpitulemus(t)ena võib fikseerida riiklikus õppekavas madalamas PRÕK kooliastmes/LÕK klassis/GRÕK kursusel ettenähtud õpitulemus(ed). Tähelepanu tuleb pöörata sellele, et õpitulemused peavad olema õpilasele jõukohased ja saavutatavad.

Õpitulemuste vähendamise puhul on tähtis, et ei jäetaks välja mitte ühtegi teemat, vaid iga teemat, mis on põhikooli riikliku õppekava matemaatika ainekavas olemas, õpetatakse õpilasele jõukohase tasemeni. Mõnda teemat õpetatakse täiesti baasteadmiste tasemel, kuid vähemalt on õpilane teadlik vastavatest mõistetest, oskab kergemal tasemel ülesandeid sooritada. Alateemade osas tehakse valik vastavalt õpilase võimetele. Kõikide teemade

läbimine loob seosed ja järjepidevuse õpetatavas materjalis ning annab võimaluse soovi korral jätkata õpinguid gümnaasiumis. Õpitulemuste vähendamist on võimalik taotleda gümnaasiumis antud õppeaines.

Muutuste tegemisel ainekava sisus tuleb võtta aluseks õpilase ainealased teadmised ja oskused. Lähtuda tuleb pedagoogilis-psühholoogilisest uuringust, mis selgitab välja reaalse arenguvalla, mis on aluseks vähendatud õpitulemustega võimetekohase IÕK koostamisel.

Näide: õpitulemusena on teatud eesmärk vaja saavutada nii suuliselt kui ka kirjalikult ja ühte neist õpilane ei ole võimeline tegema. Sel juhul loetakse vähendamiseks seda, kui õpitulemusena fikseeritakse vaid üks eesmärgi saavutamise viis.

Näide: II kooliastme matemaatika õpitulemus (teema: arvutamine): „loeb, kirjutab, järjestab ja võrdleb naturaalarve (kuni miljardini), täisarve ning positiivseid ratsionaalarve“ ja IÕK-s on vähendatud arvuvalla suurust ehk „loeb, kirjutab, järjestab ja võrdleb naturaalarve (kuni kümne tuhandeni), täisarve ning positiivseid ratsionaalarve“.

või

IÕKs on vähendatud õpitulemust ratsionaalarvude liikide osas ehk jäetud välja harilikud murrud, kümnendmurrud ja negatiivsed täisarvud ja tulemuseks on „loeb, kirjutab, järjestab ja võrdleb naturaalarve (kuni miljardini) ning positiivseid täisarve“.

Õpilase võimete hindamisel tuleb arvestada, et õpivõimekus ühes õppeaines võib mõjutada ka teiste õppeainete omandamist. Näiteks võib õpitulemuste vähendamise vajadusega matemaatikas kaasneda vajadus õpitulemuste vähendamiseks nt mõnes loodusaines (nt keemias, füüsikas). Õpitulemuste vähendamiseks ei ole võimalik anda soovitus enne vastavas õppeaines IÕK rakendamist, sest soovitus andmiseks peab olema tuvastatud olukord, et laps ei ole võimeline õppeaines teatud õpitulemusi saavutama.

Kui õpilasel on tulenevalt spetsiifilisest kõnepuudest, rändetaustast vms tulenev vajadus õpitulemusi vähendada eesti keeles, siis eeldab see muudatusi ka kõikide teiste õppeainete õpetamises. Alati ei pea sellega kaasnema õpitulemuste vähendamine teistes õppeainetes, vaid pigem üldtoe raames õppe toetamine.

Õpitulemuste asendamine

Õpitulemuste asendamine saab toimuda konkreetse õppeaine piires, see tähendab aines, milles õpilane ei ole võimeline **õppekavas ettenähtud õpitulemust teatud viisil või teatud osas saavutama, asendatakse konkreetne õpitulemus muu viisi või tulemusega.** Õpitulemuste asendamise korral tuleb koolil koostada IÕK, milles on lapse võimeid ja vajadusi arvestades kohandatud õpitulemused nii, et riiklikus õppekavas ettenähtud õpitulemusteni jõutakse teist teed pidi. Õpitulemuste asendamisel teisega peab asendatud õpitulemus olema mõõdetav ja hinnatav. Õpitulemuste asendamist on võimalik rakendada ainult koolivälise nõustamismeeskonna soovitusel (PGS § 18 lg 2).

Näide: võõrkeele II kooliastme õpitulemus „kirjutab lühikesi tekste õpitud temaatika piires“ asendatakse „suulise lühijutuga“.

Kooliväline nõustamismeeskond teeb otsuse, millega 1) soovib koolil rakendada asendatud õpitulemustega IÕK-d ühes või vajadusel mitmes õppeaines, 2) teeb asendatud õpitulemustega IÕK soovitusel koos omapoolsete ettepanekutega, 3) keeldub asendatud õpitulemustega IÕK-le rakendamise soovitusel andmisest.

Lisaks on koolil võimalik teha ilma meeskonna soovituseta PRÕK § 17 lg 5 alusel muudatusi või kohandusi, st kool võib arvestada kooli õppekava välist õppetegevust õpetatava osana tingimusel, et see võimaldab õpilasel saavutada kooli või individuaalse õppekavaga õppeaines määratletud õpitulemusi (riiklikus õppekavas ettenähtud õpitulemus või IÕK-s fikseeritud vähendatud õpitulemus). Näiteks võib kool arvestada lapse õppimist mõnes teises üldhariduskoolis kooli õpetatava osana (näiteks mõni võõrkeel) või huvikoolis (muusikakool, spordikool, kunstikool vms). Õppekava väliseks õppimiseks või tegevuseks sõlmivad vanem ja direktor või tema poolt volitatud õpetaja vastava kokkuleppe, milles on fikseeritud ka hindamine.

Kohustusliku õppeaine õppimisest vabastamine

Põhikooli ja gümnaasiumi õppeained jagunevad kohustuslikeks õppeaineteks ja valikõppeaineteks. Kohustuslikeks õppeaineteks loetakse PRÕK § 11 lg 4 (põhikooli osas) ja § 11 lg 7 (gümnaasiumi osas) toodud õppeaineid. Kohustusliku õppeaine õppimisest

vabastamine on äärmuslik meede, mille rakendamise vajadus võib tuleneda **eelkõige meditsiinilisest näidustusest**. Kohustuslikust õppeainest vabastamise korral on võimalik pakkuda õpilasele vabanenud tunniressursi arvelt asendustegevusi või vajadusel puhkeaega. Kui õpilane on õppeainest vabastatud, siis teda selles õppeaines ei hinnata.-Lisaks on koolil võimalik kohaldada ilma meeskonna soovituseta PRÕK § 17 alusel erisusi õpilase individuaalse arengu toetamiseks.

Riiklikus õppekavas ettenähtud õpitulemuste muutmine ei saa toimuda kergekäeliselt, eelnema peab jälgimine, sekkumine ja koolipoolne toetamine (IÕK, tugiteenuste tagamine, sobiv õppekeskkond, piisav juhendamine) sellise aja jooksul, mis võimaldab saada koolil kinnitust, et õpilane ei ole võimeline saavutama PRÕKis konkreetse kooliastme, LÕKis klassi või GRÕKis kursuse kohta seatud õpitulemust sel perioodil, mille kohta õpitulemused on seatud. Koolivälise nõustamismeeskonna ülesanne on IÕK alusel teha kindlaks, kas taotletav õppekorraldus on vajalik ja lapse jaoks sobivaim.

Koolivälise nõustamismeeskonna poole pöördumine ja soovitus andmine

Koolivälise nõustamismeeskonna poole pöördumine

Lapse hooldusõigust omav vanem või tema volitatud isik või lapse eestkostja või eestkostetasutus võib pöörduda Innove Rajaleidjasse, et esitada kirjaliku taotluse Innove Rajaleidja koolivälisele nõustamismeeskonnale soovitus saamiseks lapse arengu toetamiseks, õppe ja kasvatuse korraldamiseks ning tugiteenuste rakendamiseks. Täieliku teovõimega õpilase puhul võib taotluse esitada õpilane või tema volitatud isik.

Koolivälisele nõustamismeeskonnale on soovitus saamiseks vajalik esitada järgmised dokumendid⁸:

- allkirjastatud taotlus;
- lapse isikut tõendav dokument või sünnitunnistus, kui andmed ei ole kättesaadavad rahvastikuregistrist;
- volitatud esindaja esindusõigust tõendav volikiri, kui taotluse esitab volitatud esindaja;
- perearsti või eriarsti või muu erialaspetsialisti hinnang, kui see on koolivälise nõustamismeeskonna arvates vajalik erivajaduse täpsustamiseks ja soovitus andmiseks;
- rehabilitatsiooniplaan või -programm või rehabilitatsiooni teenuse osutamiseks koostatud tegevuskava (selle olemasolul);
- puude raskusastme tuvastamise otsus (selle olemasolul);
- õpilase individuaalse arengu jälgimise kaart;
- kooli koostatud ülevaade õpilase eelneva(te) õppeaasta(te) õpitulemustest või väljavõtte õpilasraamatust, mis võimaldab hinnata õpilase arengudünaamikat;

---

⁸ Haridus- ja teadusministri määrus nr 2 „Koolivälisele nõustamismeeskonnale soovitus andmiseks esitatavate andmete loetelu, taotluse esitamise ning koolivälise nõustamismeeskonna soovitus andmise tingimused ja kord“ (08.02.2018). *Riigi Teataja I*. Kasutatud 25.10.2018, <https://www.riigiteataja.ee/akt/114022018014>

- koolieelses lasteasutuses käiva lapse individuaalne arenduskava või koolieelses lasteasutuses või ettevalmistusrühmas käiva lapse kohta pedagoogi koostatud iseloomustus või koolivalmiduskaart (selle olemasolul).

Kooliväline nõustamismeeskond võib vajadusel küsida täiendavaid dokumente ja spetsialistide hinnanguid, kui need on vajalikud soovitus andmiseks. Näiteks kooli koostatud IÕK kavand õpitulemuste kohta, milles on toodud vähendatud ja/või asendatud õpitulemuste vajadus ja nende ulatus. Vajadusel võivad nõustamismeeskonna spetsialistid soovitada läbi viia või viivad läbi täiendavaid uuringuid või hindamisi.

Soovituse andmine

Kooliväline nõustamismeeskond koosneb vähemalt kolmest erineva eriala spetsialistist (eripedagoog, logopeed, psühholoog ja sotsiaalpedagoog) ja menetlusse on kaasatud haridus-, sotsiaal- ja tervishoiuvaldkonna spetsialistid. Kooliväline nõustamismeeskond lähtub soovitus andmisel pedagoogilis-psühholoogilise ning vajadusel ka meditsiiniliste uuringute tulemustest, esitatud dokumentidest ja menetluse käigus selgunud asjaoludest. Võetakse arvesse ka kooli esitatud hinnanguid ning lapsevanema arvamust.

Soovitusena kaalutavaid tugimeetmeid analüüsitakse lapse huve arvestavalt lühi- ja pikaajalises perspektiivis ning kirjeldatakse vähemalt

- tugispetsialistide või teiste õpilast õppetöös abistavate spetsialistide teenuse vajadust, iseloomu ja mahtu;
- õppekava ja õppevara kohandamise ning individualiseerimise vajadust;
- kaasava õppekorralduse soovitus, sh sobiva õpi- ja arengukeskkonna tagamiseks vajalikke tingimusi;
- lapse toimetuleku toetamiseks väljaspool kooli lapsele pakutavaid sotsiaal- ja tervishoiuvaldkonna jm teenuseid (teraapiad, karjääriteenused jm);
- muid lapse või õpilase haridusliku erivajaduse spetsiifikast tulenevaid õppekorralduslikke meetmeid ja nende rakendamise aega.

Soovituse rakendamiseks tuleb vanemal esitada koolile allkirjastatud avaldus/taotlus, milles vanem väljendab soovi, et tema lapsele rakendataks koolivälise nõustamismeeskonna soovitusel soovitatud meetmeid.

Kooli lõpetamine ja erisused eksamil

Kui õpilasele on loodud koolis õppimiseks eritingimused: ta on kasutanud jõukohastatud õppematerjale ja individuaalseid taju ja mälu toetavaid abistavaid vahendeid, õpetaja individuaalne juhendav roll on olnud keskmisest tunduvalt suurem, võib olla vajadus rakendada õpilasele eritingimusi ka eksamil. Üldjuhul peab eritingimuste rakendamiseks olema õpilasel sarnaseid meetmeid rakendatud igapäevases õppetöös vähemalt kolmanda kooliastme vältel ja lapse erivajaduse olemasolu kohta on tehtud märke EHS-es.

Põhikooli ja gümnaasiumi lõpueksamite korraldamist reguleerib haridus- ja teadusministri 15.12.2015 määrus nr 54 „Tasemetööde ning põhikooli ja gümnaasiumi lõpueksamite ettevalmistamise ja läbiviimise ning eksamitööde koostamise, hindamise ja säilitamise tingimused ja kord ning tasemetööde, ühtsete põhikooli lõpueksamite ja riigieksamite tulemuste analüüsimise tingimused ja kord”.

Eritingimustel eksamite sooritamine tähendab muutusi eksami korralduses ja/või sooritamise viisis. Eksamitöö sisus erisusi ei tehta, see on kõikidele eksaminandidele võrdväärne.

Põhikooli lõpetamine

Kooli direktor võib haridusliku erivajadusega põhikooli lõpetajale võimaldada eksamineerimisel ühte või mitut järgmist eritingimust:

- lisa-aeg kuni 15 minutit ühe astronoomilise tunni kohta;
- viia tasemetöö läbi eraldi ruumis;
- kasutada puhkepausi kuni 10 minutit ühe astronoomilise tunni kohta;
- kasutada ilma õigekirjakontrolli programmita arvutit õpilasel, kes ei saa kirjutada või kelle käekiri on erivajadusest tingituna raskesti loetav;
- lubada vastuse üleskirjutamist tugisiku poolt, kui õpilane ei saa kirjutada;
- lubada nägemispuudega või spetsiifilise lugemishäirega (düsleksia) õpilasele küsimuste ja teksti ettelugemist;

- anda kuulmispuudega õpilasele tasemetöö toimumise korralduse kohta kirjalikke juhtnõore;
- kasutada õpiraskustega õpilasel täiendavaid õppevahendeid (sõnaraamatud, abivahendid jms);
- selgitada õpiraskustega õpilasele töökorraldusi ning ülesannete teksti täpsemalt ja põhjalikumalt;
- kasutada kuulmispuudega õpilasel viipekeele tõlki.

Juhul kui õpilase erivajadusest tulenevalt on eksamineerimiseks vaja kohaldada eelpool nimetatata eritingimusi, kooskõlastab kool need eksameid korraldava asutusega (SA Innove).

Kes võib ühtse põhikooli lõpueksami (ühtsete ülesannetega eksami) asemel sooritada koolieksami?

- Õpilane, kellel on eksamiaines koolivälise nõustamismeeskonna soovitusel IÕK-ga ettenähtud vähendatud õpitulemused või asendamine. Sellisel juhul lähtub kool eksami vormi määramisel ja eksamitöö sisu koostamisel õpilase individuaalses õppekavas sätestatust. Tähelepanu tuleb juhtida asjaolule, et kontrollida saab nende teadmiste omandatust, mis vastavad IÕK-s toodud õpitulemustele.
- Põhikooli lihtsustatud õppekava alusel õppivad lapsed.

Gümnaasiumi lõpetamine

Riigieksamite läbiviimist ja erivajadustega õpilastele eritingimuste rakendamist reguleerib eespool nimetatud haridus- ja teadusministri 15.12.2015 määrus 54 (§ 34). Rakendatavad erisused võimaldatakse kooli direktori otsusega eksameid korraldava asutuse nõusolekul. Üldjuhul rakendatakse eksamineerimiseks vajalikke eritingimusi õpilastele, kellele on sarnaseid meetmeid rakendatud ka igapäevases õppetöös ning kelle erivajaduse kohta on tehtud märge Eesti Hariduse Infosüsteemi.

- Erivajadusega gümnaasiumilõpetajale võib riigieksami sooritamiseks rakendada ühte või mitut õppurile vajalikku eritingimust:
- anda lisa-aega kuni 15 minutit ühe astronoomilise tunni kohta;
- viia eksam läbi eraldi ruumis;

- kasutada puhkepausi kuni 10 minutit ühe astronoomilise tunni kohta;
- kasutada ilma õigekirjakontrolli programmi ehk spellerita arvutit õpilasel, kes ei saa kirjutada või kelle käekiri on erivajadusest tingituna raskesti loetav;
- lubada vastuste üleskirjutamist tugiisiku poolt, kui õpilane ei saa kirjutada;
- lugeda eksamiküsimused ja tekst ette nägemispuudega või spetsiifilise lugemishäirega (düsleksia) õpilasele;
- anda eksami toimumise korralduse kohta kirjalikke juhtnöore kuulmispuudega õpilasele;
- hinnata emakeele eksamitööd diferentseeritult spetsiifilise õigekirjahäirega (düsgraafia) õpilasel;
- muuta eksamitöö kirja suurust või koostada eksamitöö punktkirjas nägemispuudega õpilasele;
- valmistada eksamitöö ette ja viia läbi ilma kuulamis- ja suulise osata kuulmispuudega õpilasele;
- kasutada viipekeele tõlki kuulmispuudega õpilasel;
- valmistada eksamitöö ette ja viia läbi ilma suulise osata raske kõnepuudega õpilasele;
- valmistada ette ja viia läbi individuaalsest õppekavast lähtuv eksamitöö juhul, kui koolivälise nõustamismeeskonna otsusega on õpilasel riiklikus õppekavas sätestatud taotletavaid õpitulemusi vähendatud või asendatud;
- valmistada ette ja viia läbi individuaalsest õppekavast lähtuv eksamitöö eesti keeles teise keelena madalamal kui B2 keeleoskuse tasemel juhul, kui õpilane on Eestis õppinud eesti õppekeelega koolis või keelekümblusklassis vähem kui 3 aastat.

Juhul kui õpilase erivajadusest tulenevalt on eksamineerimiseks vaja kohaldada määruses nimetatata eritingimust või kellel on eksamiaines koolivälise nõustamismeeskonna soovitusel IÕK-ga ettenähtud vähendatud õpitulemused või asendamine, kooskõlastab kool õpilast eksamile registreerides vajaliku eritingimuse eksameid korraldava asutusega (antud juhul SA Innovega).

Individuaalne õppekava

Individuaalne õppekava (lisa 2 – IÕK) on üks oluline koolides rakendatav tugimeede. IÕK on õpilasele koostatud õppekava, milles kirjeldatakse konkreetsele lapsele võimetekohaseks õppimiseks ja arenemiseks vajalikke tingimusi. IÕK koostatakse mistahes koolis või klassis väga erinevatel juhtudel.

IÕK koostamise algatajaks võib olla

- aineõpetaja/klassiõpetaja, kes märkab tunnis õpilase probleemi, teavitab probleemi olemusest HEVKO-t;
- klassijuhataja, kes on märganud lapse üldist õpi- või käitumisprobleemi või saanud teavet lapsevanemalt või aineõpetaja(te)lt, teavitab probleemi olemusest HEVKO-t;
- lapsevanem, kes on probleemi märganud ja teavitanud oma tähelepanekutest klassijuhatajat või HEVKO-t.

Sisulise arendamise planeerib ja individuaalse töökava koostab aga õpetaja, kelle tundides on lapsel aine omandamisega raskusi.

Üldise toe osutamiseks koostatakse IÕK juhul, kui võib täheldada ühe või mitme alljärgnevalt nimetatud erisuse rakendamise vajadust:

- õpetamine vajab suures osas individuaalset tegevust, st õpilasele rakendatakse õppekorraldust, mille puhul ei ole laps täielikult kaasatud läbiviidavasse õppesse;
- õpetamisel osutub vajalikuks täiendavate ressursside rakendamine;
- õpilasele rakendatakse õpiabirühma meedet;
- on tekkinud vajadus muuta õpilase klassi läbimise aega (nominaalset õppeaega muutmata) või kui õpilasele rakendatud kohandustega kaasneb nädalakoormuse või õppe intensiivsuse oluline kasv või kahanemine võrreldes kooli või riiklikus õppekavas fikseerituga.

Vajab veel kord rõhutamist, et IÕK koostamine ja rakendamine on kooli meeskonnatöö, milles on nii õpetajatel, tugispetsialistidel kui ka HEVKO-l täita ühisest eesmärgist lähtuvad kindlad ülesanded ja vastutus.

Töö paremaks korraldamiseks, arutelude läbiviimiseks ja IÕK rakendamise suunamiseks võib koolis kokku kutsuda nn tugimeeskonna ümarlaua, kuhu kaasatakse lapsevanemad või eestkostja, õppealajuhataja või direktor, HEVKO ja IÕK rakendamisega seotud õpetaja(d) ning tugimeeskonna liikmed. Oluline on hoida nõupidamistel tasakaalu kooli esindajate ja vanema(te) vahel, et viimased ei tunneks end vestluses ja aruteludes ebamugavalt.

Esmaseks ümarlaua ülesandeks on leppida kokku erinevate osapoolte ülesanded ja vastutus. IÕK rakendamise perioodil korraldatakse regulaarselt ümarlaudu arutamaks meetme sobivust, tulemuslikkust või muutmise vajadust.

IÕK koostamisele eelnevad enamasti

- klassi- või aineõpetaja diferentseeritud ja individualiseeritud tegevus;
- tugispetsialistide hindamised;
- tugimeeskonna ümarlaud, arutamaks hindamiste tulemusi, nendest tulenevaid järeldusi ja soovitusi, sh IÕK koostamist kui vajalikku ja põhjendatud tugimeedet;
- vastavad sissekanded ÕIAJK-is, märkides ka IÕK koostamise ja rakendamisega seotud tugiteenuse osutajad.

IÕK rakendamisega võib kaasneda vajadus mitmete oluliste tingimuste loomiseks koolis:

- spetsiaalse õppevara, aparatuuri ja tööviiside kasutamine;
- kooli hoone ja sisseseade kohandamine;
- täiendav õpetajate või muude spetsialistide kaasamine õppetegevuste läbiviimisesse;
- lapse osalemine oma või teiste asutuste koostatud rehabilitatsiooniplaanis märgitud tegevuste läbiviimises;
- täiendava õpetuse korraldamine;
- tihedam koostöö lapsevanematega, nende nõustamine;
- kooli personali ja kaasõpilaste teavitamine ja nõustamine.

Individaalse õppekava vormistamine

Individaalne õppekava koosneb kahest omavahel seotud osast:

1. individaalse õppekava koostamise ja rakendamise üldosa (lisa 2);
2. õpetaja individaalne töökava IÕK rakendamiseks.

IÕK üldosa (koostamise ja rakendamise alused) on tihedalt seotud õpilase individuaalse arengu jälgimise kaardiga (lisa 1).

Õpetaja töökava

IÕK koostamise ja rakendamise üldosale lisanduvad õpetaja(te) ainekava(d) individuaalset õpet vajava(te)s õppeaine(te)s. Õpetaja töökava on IÕK oluliseks osaks. Töökava baseerub pedagoogilis-psühholoogilise uuringu abil välja selgitatud õpilase ainealastele eelostustele (reaalsele arenguvallale).

Individuaalse töökava koostamisel on vaja aluseks võtta

- riiklik õppekava ning asutuse õppekava, neis fikseeritud õpitulemused, millest lähtub lapse õpetamise sisu;
- õppekavas sisalduvad õppe-kasvatustöö eesmärgid ja nende seostatus õpilase tugevate ja arendamist vajavate külgedega;
- õpilase ainealased eelteadmised ja oskused, sh omandatud osaoskused teemadest lähtuvalt.

Õpetaja töökava detailsus ja põhjalikkus sõltub õpilase õpitasemest: mida suurem on lapse erisus õpperühmast, seda detailsem ja täpsem peab olema töökava.

Kõige põhjalikum ja suuremas mahus teostatav töökava variant käsitleb juhtu, kui õpet IÕK raames ei ole otstarbekas läbi viia ülejäänud õpperühmaga koos, sest

- õpetamisel ei saa rakendada klassiga sama temaatikat või metoodikat;
- vajalikud on olulised lisaressursid: ruum, abiõpetaja, abivahendid;
- (rakendatakse koolivälise nõustamismeeskonna soovitatud tõhustatud või erituge).

Individuaalses töökavas on vajalik konkretiseerida

- arendatavad oskused (teemaalased potentsiaalid), mis tulenevad õppekavast;
- eeldatav(ad) õpitulemus(ed) iga teema ulatuses, mis arvestab õpilase individuaalset õpivõimekust. Eeldatav(ad) õpitulemus(ed) – st teema või alateema lõppeesmärk on

vaja lahti kirjutada nii konkreetselt, et see oleks lisaks õpetajale üheselt mõistetav ka lapsevanemale ja õpilasele;

1. ühe või teise teema õppimiseks planeeritav aeg. Üldjuhul kattub see klassi töökavaga, kuid arvestama peab ka õpilase individuaalset õpivõimekust;
2. teadmiste hindamise vormid ja tagasiside andmise võimalused. Hindamine peab toimuma seatud õpitulemustest lähtuvalt. Õpetajad peaksid arvestama, et jõukohase IÕK puhul peab motiveeritud õppimise tulemusel saama õppija positiivse hinde/hinnangu.

Õpetaja töökava soovituslikud vormid

IÕK teemade käsitus kattub ajaliselt õpetajal klassile koostatud töökavaga

	Teema Alateemad	Eeldatavad õpitulemused	Eeldatav käsitlemise aeg	Kasutatav õppe- materjal	Põhimõisted (vajadusel)	Arvestuslikud tööd
Klassi töökava	1. teema					
IÕK	<i>Valik alateemadest</i>					
Klassi töökava	2. teema					
IÕK	<i>Valik alateemadest</i>					

Õpetaja töökava ja individuaalse õppekava (ainekava) seostamine:

- Teema õpetaja töökavas ühtib nii klassiga koos töötamiseks kui ka IÕK-s rakendamisel. Erisused ilmnevad sätestatud õpitulemustes. Klassitöö lähtub RÕK-s või kooli

õppekavas fikseeritust. IÕK-d vajava õpilase eeldatavad õpitulemused lähtuvad ainealastest eeluskustest, mille saavutamiseks fikseeritakse töökavas vajadusel valik jõukohastatud alateemadest, mis on vajalikud läbida eeldatavate õpitulemuste saavutamiseks.

- Planeeritud tundide aeg teema käsitlemiseks. IÕK – ühtib ajaliselt kogu klassiga töötamiseks
- Kasutatav õppematerjal. IÕK – jõukohastatud või kohandatud õppematerjal, olulised põhimõisted.
- Arvestuslikud tööd. IÕK alusel teadmiste hindamisel lähtutakse:
  - eeldatavatest õpitulemustest ja käsitletud alateemade sisust,
  - õpetuse individuaalsest jõukohastamisest - õppetekst, töökorraldused, abistavate vahendite kasutamine, õpetaja suunamine.
- Õpilase individuaalsetest erisustest lähtuvalt võimaldatakse vajadusel arvestusliku töö kirjalikku sooritust asendada suulise sooritusega.

Suuremad erisused võrreldes klassiga: IÕK teemade käsitus ei kattu ajaliselt õpetajal klassile koostatud töökavaga

Õpetaja töökava koosneb kahest seostatud osast: üldosast ja tööplaanist.

Töökava üldosa. Selles antakse ülevaade konkreetse õpilase/rühma/klassi õpetuse individualiseerimise põhimõtetest

- Kasutatav jõukohane või kohandatud õppevara, sh klassi õppematerjali kohandamise alused, täiendav õppematerjal, alternatiivõppematerjalid.
- Õppeülesannete jõukohastamine.
- Kasutatava õpetamismetoodika erinevus klassitöös kasutatavast metoodikast. Kasutatavat õpetamismetoodikat nimetatakse juhul, kui tõhustatud või erituge rakendades õpetamismetoodika erineb traditsioonilisest (näiteks lihtsustatud õppe erimetoodika, muukeelsete laste õpetamise metoodika jm). Metoodika kirjeldus on vajalik osa ka vähendatud õpitulemuste rakendamisel.
- Taju ja mälu toetavad abistavad materjalid, mida õpilane kasutab kõikide ainete tundides ja koduste õppeülesannete täitmisel. Taju ja mälu toetavate abistavate materjalide kasutamine on tõhustatud ja eritoe rakendamisel vajalik.

- Hindamise/hinnangute andmise põhimõtted ja aeg. Hindamise ja hinnangute andmise põhimõtteid kirjeldatakse võimalikult täpselt. Kui hindamise põhimõtted on konkreetselt sõnastatud IÕK alusdokumendis (üldosas), ei ole dubleerimine vajalik.

Tööplaan. See on soovitatav koostada mitte pikemaks ajaks kui trimester.

Aeg	Teema	Eeldatavad õpitulemused	Valik alateemadest	Teemakohane näitlikustamine (abistavad materjalid)	Kokkuvõte õpitulemuste saavutamisest

Individuaalse õppekava rakendamine eeldab lapse tunnetusprotsesside arengutaseme hindamist ja arendamist, st õpilase tunnetusprotsesside või oskuste mahajäämusest tingitud konkreetset arendustööd, mida teostab õpetaja koostöös eripedagoogi ja psühholoogiga. (vt Ly Erg, Ana Kontor “Lapse arengu, oskuste ja tunnetusprotsesside mõju õppimisele. Nõuandeid individuaalseks arendustööks“ www.hev.edu.ee).

Vajab rõhutamist, et iga teema käsitlemist planeerides on kindlasti vajalik fikseerida eeldatavad õpitulemused. Teema käsitlemise järgselt antakse aga hinnang saavutatud õpitulemustele, mis ühtlasi on aluseks järgnevate meetmete rakendamise taotlemisel, sh vähendatud või asendatud õpitulemused, kohustusliku õppeaine õppimisest vabastamiseks. Kokkuvõte õpitulemuste saavutamisest kantakse õpilase individuaalse arengu jälgimise kaarti.

Õpetuse jõukohastamine

See, mida lapsele õpetada, peab olema võimetekohane. Õpetamise jõukohasus hõlmab kolme omavahel kombineerunud osa.

Töökorraldused ja õppetekstid

Sageli tekib õpetamisel vajadus õppetekste teadlikult lihtsustada ja õppematerjali jõukohastada. Õppematerjali raskusastme reguleerimisel on õpetajatel vaja arvestada järgmist:

- töökorralduse esitamise viis - lapsele arusaadavam on õpetaja poolt kirjaliku töökorralduse suuline ümbersõnastamine;
- töökorralduse sõnastuse lihtsus, mille tagab lapsele mõistetav sõnavara ja mõistetavate grammatiliste vormide kasutamine;
- kirjalike tekstide kirjašrift, kirjasuurus (algklassides 16-20 p, 3. kooliastmes mitte väiksem kui 16 (14) p) ja reavahe (mitte väiksem kui 2 p);
- õppeülesannetes täpsustavate juhiste, näidiste ja küsimuste lisamine või ärajätmine;
- kontrollivõimalused töö ajal ja pärast tööd;
- õpilase iseseisva töötamise taseme reguleerimine tuttavate töövõtete ja jõukohase materjali valikuga.

Abistavate vahendite kasutamine

Õpetamisel lähtutakse põhimõttest, et see mida laps peab õpetamise tulemusel peast sooritama, on esialgu vaja abivahenditega läbi teha. Olgu selle teenistuses siis arvutuspulgad, algoritmid, olulist teavet kandvate keeleüksuste esiletõstmine või õpetaja seletust toetav skeem tahvlil. Seni, kuni laps ei suuda ise veel peast konkreetset operatsiooni sooritada, peab tal midagi abiks olema silma ees või käes.

Näitlik vahend ise ei ole kohe lapsele abiks. Õpetaja roll on õpetada sellel esitatud teabe tajumist ning hiljem tuletada lapsele meelde abivahendi kasutamist.

Kui laps suudab juba konkreetse ülesande lahendamise käiku peast sooritada, siis ei ole enam abivahendeid vaja. See, kui kaua ajaliselt üks või teine laps toetub õpetuses abivahenditele, on individuaalselt erineva pikkusega.

Õpetaja vahetu tegevus lapse suunamisel ja tagasiside andmisel

Õpetaja rolliks on jõukohast õpetamist etapiviisiliselt teadlikult planeerida ja reguleerida. Nimetatud oskus hõlmab nii pedagoogi osalust lapse tegevuses kui ka lapse tegevuse tasandite teadvustamist.

Mingi oskuse kujundamise juhendamisel lapse iseseisvuse suurenemise suunas läbitakse alljärgnevad etapid:

- lapse koostegevus õpetajaga;
- koostegevuses õpitud tegevuse või (osa)oskuse matkimine, stereotüüpne täitmine, analoogsete ülesannete lahendamine;
- toimimine näidiste, algoritmide, skeemide, tabelite järgi;
- toimimine instruksioonide järgi.

Instruktsioon võib olla suuline, mis on lapsele kergem mõista, kirjalik või kokkuleppeliste tingmärkidega (sh algoritmina) esitatud. Instruktsioone võime jaotada ka tegevusele kaasnevateks või eelnevateks, tegevust käivitavaks lühikeseks korralduseks või hargnenud mitmeosaliseks selgituseks.

Pedagoogil on oluline roll ka vaatluse või mõne tegevuse verbaliseerimisel: õpetaja alustab lauset, mida laps jätkab; õpetaja parandab lapse ütluse järgselt selle sõnastust jne.

Materjali raskusastme jõukohastamine koos otstarbeka abistamise tasemega suunab lapse materjali või oskuse omandamise etapile, milleni tahetakse õpetamisel jõuda.

Klassitöö korraldamine mitmel tasandil

Kuidas klassitööd mitmel tasandil korraldada? See on küsimus, mida õpetajad väga sageli esitavad.

Sõltuvalt lapsest ja valdkonnast, mille oskusi parasjagu omandatakse, on üks võimalus korraldada tööd järgmiselt: klassi õpilased töötavad valdavalt kirjaliku juhendi või näidise järgi, üldist tuge vajav laps lahendab ülesandeid matkimise teel analoogülesannetena või koostegevuses õpetajaga (aine selgitamine, täiendav juhendamine). Vajab rõhutamist, et koostegevuse ja matkimisele toetuv etapp ei tohiks korduda tunnist tundi, iseseisvus tööde täitmisel peab lapsel suurenema. Jõukohastatud selgitused ja õppematerjal peavad suunama õpilast abistavaid näidiseid ja materjale võimalikult iseseisvalt kasutama. Nimetatud etapp eelneb verbaalsete juhendite järgi töötamisele.

Soovitused õpetajale tööks klassi- ja aineõpetuse tasandil

- **Jõukohasta õppematerjali/-tekste lapse suulise ja kirjaliku kõne arengu taset arvestavalt.** Pööra tähelepanu:
  - teabe või situatsioonide loogilisele esitusele;
  - teksti pikkusele;
  - sobiva kirjašrifti ja tähtede suuruse kasutamisele;
  - lausete pikkusele ja sõnade struktuurile;
  - lause sõnastusele, sh tuntud sõnavormide kasutamisele, tundmatute sõnade asendamisele;
  - teksti mõistmist toetavale näitlikustamisele.
- **Ole kindel, et laps orienteerub ülesandes.** Kindlusta ülesande mõistmine:
  - tööülesannete täiendava selgitamisega;
  - töökorralduse ümbersõnastamisega – algul õpetajapoolne tegevus, kuid võimalikult ruttu minna üle lapsepoolseks ümbersõnastamiseks;
  - materjali osaoskuste (väikeste “sammude”) kaupa esitamisega.
- **Toeta lapsel tegevuse kavandamise oskuse kujunemist** ülesannete täitmisega etappide kaupa, lase etappide järjestust lapsel selgitada – vajadusel vastava algoritmi alusel.
- **Toeta last tegevuse sooritamisel:**
  - suuna õpiülesannete täitmist väikeste “sammude” kaupa;
  - juhenda töö alustamisel ja töö täitmise käigus;
  - näitlikusta õpetust, juhenda individuaalsete abivahendite kasutamist, suuna last abi otsima ja kasutama;
  - anna täiendavalt aega ülesannete täitmiseks;
  - kindlusta õpitu kinnistamine täiendavate analoogülesannete täitmisega.
- **Kujunda lapsel enesekontrolli sooritamise oskus,** suuna ja juhenda töö tulemuslikkuse kontrollimist.
- **Toeta koduste õpiülesannete täitmist** selle sisulise juhendamisega tunnis.
- **Toeta tunnivälise lisatööga lapse klassitöös osalemist,** leia sobiv tasakaal järeleaitamise ja uute temade ettevalmistamise osas.

Õpilase tegevuse suunamine täiskasvanu poolt

Algul suunab täiskasvanu lapse tegevust pidevalt, kuid lapse iseseisvus peab võimalikult kiiresti suurenema. Sellega seoses hakkab järk-järgult vähenema täiskasvanu vahetult sekkuv roll.

Täiskasvanu ja lapse koostegevus. Õpetatav materjal omandatakse õpetaja pideva juhendamise ja suunamisega.

Koostegevuses käsitletu rakendamine analoogsete ülesannete, tegevuste ja korralduste matkimisega. Lapsele antakse koostegevuses käsitletule sarnaseid ülesandeid, et kinnistada analoogsete ülesannete, tegevuste ja korralduste täitmine õpetaja vähema suunamisega.

Näidiste, skeemide ja algoritmide alusel ülesannete täitmine. Last suunatakse koos klassiga õppimisel iseseisvalt kasutama talle eelnevalt tutvustatud abimaterjale: näidiseid, skeeme, algoritme jm. Nende kasutamist on vajalik algul lapsele õpetada.

2018. aastal koostatud sihtotstarbelised juhendmaterjalid:

- Ana Kontor, Kaja Plado "Põhivara eesti keele õpiabiks I ja II kooliastmes", kirjastus Studium 2018,
- Meelika Maila "Põhivara matemaatika õpiabiks I ja II kooliastmes", kirjastus Studium 2018

Õpetamise käigus on soovitatav koos õpilasega koondada vastavad ainealased abimaterjalid "tarkvara mapiks", mille kasutamist on vaja ka mõnda aega lapsele meelde tuletada.

Ülesannete täitmine verbaalsete juhendite alusel. Õpitempevuse ülim eesmärk on, et laps loeb vajaliku töökorralduse, mõistab selle tegevust käivitavat sisu ja asub kirjaliku juhendi alusel korraldust täitma. Selle eeldus on, et lapsel on juba kujunenud oskus ise oma õpitempevust organiseerida.

Töökorralduse vaiksele iseseisvale lugemisele ja selle alusel ülesannete täitmisele peab kindlasti eelnema etapp, kus **õpetaja esitab töökorraldused suuliselt lapsele mõistetava sõnastuse, selge artikulatsiooni ja sobiva kõnetempoga.**

Kuidas aidata nõrga lugemisoskusega last? Suunama peab õpilasel järgmiste etappide läbimist:

- Õpetaja sõnastab töökorralduse lapsele arusaadavalt (lihtsalt, lühidalt); laps kordab töökorraldust, vajadusel sõnastab selle ümber, täidab ülesande. Vajab tähelepanu juhtimist, et ettenähtud töö sooritatakse õpetaja suuliselt esitatud töökorralduse alusel. Õpetaja suunab vajaliku abimaterjali valikut või annab selle ise lapsele.
- Õpilane loeb häälega töökorralduse (oluline on tehniliselt õigesti lugemine, vajadusel mitmekordne lugemine); õpetaja sõnastab ja vajadusel selgitab juhised (“sammud”) töökorralduse täitmiseks. Seejärel sõnastab laps tööetapid. Õpetaja juhendab vajaliku abistava vahendi leidmisel.
- Õpilane loeb häälega töökorralduse, selgitab õpetajale selle täitmist, valib ise abistavate materjalide hulgast vajaliku, täidab ülesande.
- Õpilane loeb vaikselt töökorralduse, valib vajaliku abistava vahendi, täidab ülesande. Enesekontrolliks sõnastab õpetajale töö täitmise järgselt sooritatud etapid või “sammud”, kontrollib tulemust.

Vajab rõhutamist, et õpiprobleemidega lapsele tuleb õpetajal abistava materjali kasutamist pidevalt meelde tuletada, õpetaja peaks jälgima nii valiku õigsust kui ka töö täitmisel selle kasutamist. Oluline on, et laps suudaks täitmise “samme” ja nende järjestust mälus hoida.

LISA 1. Õpilase individuaalse arengu jälgimise kaart

Lapsevanema allkiri

KOOL .....

.....

ÕPILASE NIMI .....

Kaardi avaja allkiri

Kaardi avamise aeg: .....

.....

1. ÜLDANDMED ÕPILASE KOHTA

Nimi:

Sünniaeg:

Õppeaasta/klass: 2018/19 .....kl., 2019/20 .....kl.

Õppekava: RÕK / LÕK – LÕ / TÕ / HÕ

Lapse kodune keel

Lapsevanema kontaktandmed: nimi, telefoninumber, e-posti aadress.

2. KOOLIVALMIDUS JA/VÕI ÕPILUGU (õppeaastati)

--

3. ÕPILASE INDIVIDUAALSUSE MÄRKAMINE JA ESMANE TOETAMINE

3.1. KLASSIJUHATAJA, -ÕPETAJA TÄHELEPANEKUD

3.1.1. Õpilase huvid

<i>Õppeaasta/klass</i> <i>Täitmise kuupäev, täitja nimi</i>	Lapse huvid, vaba aja tegevused, huviringid. Lemmikõppeained.
<i>Täiendamise kuupäev,</i> <i>täitja nimi, amet</i>	

3.1.2. Suhtlemine ja käitumine koolis

<p><i>Õppeaasta/klass</i></p> <p><i>Täitmise kuupäev,</i></p> <p><i>täitja nimi</i></p>	<p>Suhtlemine ja käitumine eakaaslaste ning täiskasvanutega.</p> <p>Kas õpilasele meeldib suhelda kaaslastega ja millised on suhted nendega? Kas esineb impulsiivset käitumist, ärrituvust, murelikkust või apaatsust? Kas õpilane oskab eri olukordades suhelda adekvaatselt?</p> <p>Kas õpilane oskab vajadusel abistada kaaslasi või küsida täiskasvanult abi?</p> <p>Kas oskab väljendada tänu, eksimuse puhul vabandada?</p>
<p><i>Täiendamise kuupäev, täitja nimi, amet</i></p>	

3.1.3. Tunnetus- ja õpitegevus, õpioskused

<p><i>Õppeaasta/klass</i></p> <p><i>Täitmise kuupäev,</i></p> <p><i>täitja nimi, amet</i></p>	<p><u>1. Tähelepanu, taju, mälu ja mõtlemise iseärasused.</u></p> <p>Tähelepanu. Kas õpilane reageerib kohele, kui õpetaja annab tööjuhise; tähelepanu püsib tööl, kuni töö on valmis; kõrvalised stiimulid häirivad last; suudab korraga teha kahte tegevust (nt kuulab ja kirjutab/joonistab); suudab kergesti ühelt tegevuselt teisele ümber lülituda?</p> <p>Taju. Kas õpilane suudab eristada olulist ebaolulisest, märgata olulisi detaile? Kas mõistab sümboleid, skeeme?</p> <p>Mälu. Kas õpilane suudab meelde jätta ühe-/kahe-/ mitmeosalisi instruksioone? Kas laps oskab kasutada lihtsamaid mäluvõtteid (kordamine, seostamine, märkmete tegemine)?</p> <p>Mõtlemine. Kas laps saab aru abstraktsetest mõistetest, oskab kriitiliselt mõelda ja probleemi lahendamiseks sobivat viisi valida?</p> <p>Õpikeskkonna ja oma tegevuse organiseerimine ja planeerimine.</p> <p>Oma tegevuste ja teadmiste (sh õpitu) teadvustamine; oskus seostada õpitud igapäevase eluga.</p> <p><u>2. Õpihuvi ja motivatsioon</u></p> <p>Õpihuvi väljendumine. Õpimotivatsioon: kas õpilane on autonoomselt (sisemiselt) või kontrollitult (väliselt) motiveeritud? Mis teda innustab tegutsema, et õpitud aru saada (kas soovib saada kiitust, õpib selleks, et uusi</p>
---	--

teadmisi omandada; õppimine on talle huvitav; soovib saavutada teatud positiivset mainet õpetaja ja/või kaaslaste ees; väldib häbi, pahandamist jne)?

3. Töövõime

Töövõime, selle kõikumine. Kui pikalt töötab kaasa? Tüdimuse tekkimine. Puhkepauside vajadus.

4. Ülesannete täitmine

Kas püüab ülesandest esmalt aru saada, hakkab ülesannet kohe täitma, katkestab kiiresti oma tegevuse või täidab ainult tuttavaid ülesandeid? Õpitava vastuvõtmine ja kodeerimine: kuidas täidab valdavalt ülesandeid – kas koostegevuses õpetajaga, pärast ettenäitamist matkimise teel, näidise (algoritmi) alusel, suulise juhise või kirjaliku juhise järgi?

Õpitava meeldejätmise, õpitu meenutamise ja kasutamise.

Õpilasele võimetekohaste valikute ja otsuste langetamise võimaluste andmise tulemused.

Kodutööde täitmine.

5. Suhtumine õppetöös ilmnevatesse raskustesse.

	<p>Kas õpilane tunnetab raskusi õppetöös, püüab neid iseseisvalt ületada, pöördub abi saamiseks õpetaja poole, oskab kasutada osutatud abi ja abivahendeid, loobub ülesande täitmisest raskuse ilmnemisel või täidab ülesanded stereotüüpselt?</p> <p><u>6. Kuidas põhjendab õpilane enda õpikäitumist ja -tulemusi?</u></p>
<p><i>Täiendamise kuupäev, täitja nimi, amet</i></p>	

3.2. AINEÕPETAJATE TÄHELEPANEKUD JA SOOVITUSED (õppeaineti)

3.2.1. Õpilase ainealased tugevused

Õppeaine	Ainealased tugevad küljed ja oskused

3.2.2. Probleemsete õppeainete õpetajate tähelepanekud ja soovitused (õppeaineti)

<u>Õppeaine</u> <i>Õppeaasta/klass</i> <i>Täitmise</i> <i>kuupäev,</i> <i>täitja nimi</i>	Õpilase teadmiste vastavus sätestatud õpitulemustele	Arendamist vajavad valdkonnad	Probleemist lähtuvad meetmed õpetuse individualiseerimiseks õppetundides (soovitused õpikeskkonnale ja õppetöös osalemiseks, sh õppevara kohandamine, abistavad materjalid, õpetaja suunav tegevus)	Soovitused koduseks toetuseks

4. ÕPILASE OMA ARVAMUS ÕPPIMIST JA TOIMETULEKUT TOETAVATEST MEETMETEST

<i>Õppeaasta/klass</i>	
------------------------	--

5. TUGISPETSIALISTID. HINDAMISE TULEMUSED, JÄRELDUSED, SOOVITUSED

5.1. SOTSIAALPEDAGOOG

<i>Kuupäev, spetsialisti nimi</i>	
Arvamus. Soovitused	

5.2. ERIPEDAGOOG

<i>Kuupäev, uuringu teostaja nimi</i>	
Hindamise tulemus, järeldused, soovitused	

Tugimeetme(te) vajadus, rakendamise põhjendus	
--	--

5.3. LOGOPEED

<i>Kuupäev, uuringu teostaja nimi</i>	
Hindamise tulemus, järeldused, soovitused	
Tugimeetme(te) vajadus, rakendamise põhjendus	

5.4. PSÜHHOLOOG

<i>Kuupäev, uuringu teostaja nimi</i>	
Hindamise tulemus, järeldused, soovitused	
Tugimeetme(te) vajadus, rakendamise põhjendus	

5.5. TEISTE SPETSIALISTIDE TÄHELEPANEKUD JA SOOVITUSED (kooli tervishoiutöötaja, tegevusterapeut, abiõpetaja, tugiisik jt)

<i>Kuupäev, spetsialisti nimi ja amet</i>	
Tähelepanekud ja soovitused	
Tugimeetme(te) vajadus	

6. KOOLIMEESKONNA ÜMARLAUA SOOVITUS TUGITEENUSTE/-MEETMETE (sh IÕK) RAKENDAMISEKS. LAPSEVANEMA ARVAMUS

<i>Kuupäev, HEVKO nimi</i>	Koolimeeskonna ümarlaua soovitus(ed)	Lapsevanema nõusolek/mittenõustumine soovituste rakendamiseks

7. RAKENDATUD TUGITEENUSTE/-MEETMETE TULEMUSLIKKUS

<i>Õppeaasta, klass, sissekande kuupäev</i>	Tugiteenus, tugiteenuse osutaja(d)	Hinnang tugiteenuste tulemuslikkuse kohta
---	---	--

2018/19		
Soovitused täiendavateks uuringuteks. Kooli püstitatud küsimused lisa-uuringu(te)le		

8. HARIDUSASUTUSVÄLISTE SPETSIALISTIDE, KOOLIVÄLISE NÕUSTAMISMEESKONNA SOOVITUS(ED)

<i>Kuupäev/soovitaja</i>	Soovitus

9. HARIDUSASUTUSVÄLISTE SPETSIALISTIDE, KOOLIVÄLISE NÕUSTAMISMEESKONNA SOOVITUSTE RAKENDAMINE

<i>Õppeaasta/klass</i>	
Tugimeede,	

tugimeetme osutaja	
Rakendatud meetme tulemuslikkus	
Kokkuvõte ja soovitus(ed) täiendavateks uuringuteks. Kooli püstitatud küsimused lisauuringu(te)le	

Soovitused ÕIAJK täitmiseks

Õpilase individuaalse arengu jälgimise kaardi avamisel märgitakse sellele **avamise aeg ja esmase täitja nimi** ning seos õpilasega. Tavaliselt on konkreetsetel koolil ÕIAJK blanketid kooli logoga või on päisesse kantud kooli nimi. Kui seda ei ole, on vajalik kooli nimi kindlasti märkida.

Tuleb pöörata tähelepanu sellele, et iga sissekande ette märgitakse täitmise kuupäev ja täitja nimi. Sama kehtib ka täienduste korral. Kaarti täiendatakse mitte harvem kui kord õppeaastas. Täiendamisel keskendutakse probleemsetele õppeainetele või valdkondadele.

1. Üldandmed. Kajastuma peaksid:

- lapse nimi ja sünniaeg;
- avamise (ja täitmise) õppeaasta, klass. Kaarti pikendades on muutuse korral vaja märkida uus õppeaasta ja klass;
- õppekava, mille alusel laps õpib. Kaardile on kantud õppekavade nimetused või tasemed lühenditena:
  - RÕK - riiklik põhikooli õppekava;
  - LÕK - lihtsustatud õppekava. LÕ - lihtsustatud õppe tase, TÕ - toimetulekuõppe tase, HO - hooldusõppe tase; (õpetaja joonib vastava nimetuse)
- lapse kodune keel, kui see erineb kooli õppekeelest;
- lapsevanema kontaktandmed: nimi, telefoninumber, e-posti aadress.

2. Koolivalmidus ja/või õpilugu (õppeaastati)

Kui kaardi avamise aeg ühtib lapse koolitee alustamisega, saadakse ülevaade koolivalmiduse tasemest *Lapse koolivalmiduskaardilt*. Vajadusel jätkata koolis koolieelses eas osutatud tugimeetme(te)ga, sisestatakse vastav märged ÕIAJK-i. Juhul kui laps ei ole käinud lasteaias, aga on osalenud eelkoolis ning õpetaja on tal märganud õpi- ja/või käitumisprobleeme, kantakse vastav tähelepanek ka ÕIAJK-i.

Lapse koolipõhine õpilugu täieneb kaardis pidevalt. Sissekannetes on soovitatav anda iga õppeaasta lõpus ülevaade lapse õpitulemustest, osutatud individuaalsest või rühmapõhisest abist, pikendatud õppetöö rakendamisest jm, mis sisaldab õpiprobleemidega seotud informatiivset teavet.

Kui kooli vahetades eelneva õppeasutuse vastav informatsioon mingil põhjusel puudub, täidetakse see osa kaardis lapsevanemaga vestluse põhjal (vastav mäрге vajalik) või lapsevanema loal HEVKO poolt, kes küsib teavet eelneva kooli spetsialistidelt.

3. Õpilase individuaalsuse märkamine ja esmane toetamine. See on kõige ulatuslikum ja informatiivsem osa, mille täitmine eeldab õpetajalt õpilase põhjalikku tundmist. Peatükk jaotub kaheks osaks:

- klassijuhataja, -õpetaja tähelepanekud ja sissekanded;
- aineõpetajate tähelepanekud ja soovitusel.

3. 1. Klassijuhataja, -õpetaja tähelepanekud, mis hõlmab omakorda kolme alaosa:

3.1.1. Õpilase huvid. Alapeatükis märgitakse lapsel väljendunud huvid ja vabaajategevused. Märgitakse nii kooli huvialaringides osalemine kui ka koolivälised huvitegevused ning lapse lemmikõppeained. Nimetatud alapeatüki täitmine eeldab õpetajalt suhtlemist lapse ja lapsevanemaga. Lapse huvide ja huvitegevuste alased vestlused nii õpilase enda, tema klassikaaslaste kui ka lapsevanematega aitavad luua meeldivat kontakti, mille pinnal on võimalik ka probleemsetesse valdkondadesse süüvida ja nende lahendamise tegelemata hakata.

3.1.2. Suhtlemine ja käitumine koolis. Oluline on tähele panna, kuidas toimub suhtlemine ja käitumine eakaaslaste ning täiskasvanutega. Ülevaate saamist võivad abiks olla vastused järgmistele küsimustele.

- Kas õpilasele meeldib suhelda kaaslastega?
- Millised on omavahelised suhted?
- Missugune on sõnakasutus täiskasvanute ja eakaaslastega suheldes?
- Kas esineb impulsiivset käitumist, ärrituvust, murelikkust või apaatsust?
- Kas õpilane oskab eri olukordades suhelda adekvaatselt?
- Kas ta oskab vajadusel kaaslastele abi pakkuda või täiskasvanult abi küsida?
- Kas laps oskab väljendada tänu ja eksimuse puhul vabandada.

Samas on vajalik tähele panna ka õpilase individuaalset ärevuse taset. Märgata ja kirjeldada on vaja just kõrge ärevustasemega kaasnevat ilminguid: tähelepanu- ja keskendumisprobleemid, rahutus, motoorsed liigutused, kõhu-, peavalud, liigne higistamine, punastamine, südamekloppimine jms. Millal või mis situatsioonides need ilmnevad? Kas lapsel

esineb ärevust tekitavate situatsioonide (kontrolltööd, teatud ainetund/tunnid, kodust kooli tulek jne) vältimist?

3.1.3. Tunnetus- ja õpitegevus, õpioskused. Alapeatükis kajastuvad klassiõpetaja või -juhataja tähelepanekud õpilase toimetulekust õppetööga, õppimise baasoskustest või mõjutajatest. Sisendeid sissekanneteks saadakse eelkõige õpetamise/õppimise käigus probleemseid valdkondi analüüsides. Õpetaja analüüsib nii enda kui ka lapse õpitegevust. Vajalik on märgata ja välja selgitada õpiraskuse põhjuseks olevate tunnetusprotsesside iseärasused. Õpetajale on abiks küsimused, mis suunavad last ja tema tegevusi paremini jälgima ja vastavat valdkonda kirjeldama

- Tähelepanu. Kas õpilane reageerib koheselt, kui õpetaja annab tööjuhise? Kas tähelepanu püsib töö juures, kuni töö on valmis? Kas ja missugused kõrvalised stiimulid häirivad last? Kas laps suudab korraga teha mitut tegevust (nt kuulab ja kirjutab/joonistab)? Kuidas toimub ümberlülitumine ühelt tegevuselt teisele?
- Taju. Kas õpilane suudab märgata olulisi detaile? Kas suudab eristada olulist teavet vähemolulisest? Kas mõistab sümboleid, skeeme, algoritme?
- Mälu. Kui pikka instruksiooni suudab õpilane meelde jätta: kas ühe-, kahe- või mitmeosalisi? Kas laps oskab kasutada lihtsamaid mäluvõtteid (kordamine, seostamine, märkmete tegemine)?
- Mõtlemine. Kas õpilane saab aru abstraktsetest mõistetest? Kas ta oskab kriitiliselt mõelda? Kas suudab valida õpi- või käitumisprobleemi lahendamiseks sobivat viisi?

Selgitatakse välja õpilase oskus oma tegevust teadvustada ja kommenteerida nii enne ülesande täitmist, ülesande täitmise ajal kui ka täitmise järgselt. Kas õpilane suudab sõnastada ülesande täitmise kava, plaani või algoritmi?

Kas suudab õpitut kasutada erinevates õppeainetes, kas suudab seostada igapäevase eluga?

Järgnevalt on õpetajal vaja saada ülevaade lapse õpitegevuse ja -oskuste tasemest, st oskusest õppida. Mida kauem on õpiprobleem õpilasel kestnud, seda nõrgemad on tal tavaliselt õpioskused, mis otseselt mõjutavad õppimise protsessi ja õpitulemusi. Oluline roll on lapse õpihuvil. Selle puudumisel (õpetaja ja vanemad nimetavad seda sageli lapse laiskuseks) on alati mingi objektiivne või subjektiivne põhjus, mis vajab põhjalikumat pedagoogilist uurimist,

enamasti ka tugispetsialistide kaasamist. Lapse õpitegevuse ja -oskuste kirjeldamiseks vaadeldakse lapse hakkama saamist kuues valdkonnas:

- Õpikeskkond ja oma tegevuse organiseerimine ja planeerimine.
- Õpihuvi ja motivatsioon. Mis innustab last vaimselt pingutama? Mis pärsib õpimotivatsiooni?
- Töövõime. Töösse lülitumine, töövõime kõikumine õppetunni, päeva ja õppenädala jooksul. Tüdimuse ja väsimuse ilmumine nii vaimse, füüsilise kui ka huvitegevuse korral.
- Ülesannete täitmine. Selgitatakse välja, kas laps:
  - püüab enne ülesande täitmisele asumist tööjuhendist kui ülesande täitmise suunajast aru saada või hakkab ülesannet kohe täitma;
  - katkestab ülesande täitmise ajal oma tegevuse; kui sageli, mis põhjusel ja kui pika töötamisaja järgselt see harilikult toimub;
  - tunneb huvi ülesande täitmise tulemuste vastu;
  - täidab ainult talle tuttavaid ülesandeid, uute käsitluste korral keeldub tööst või katkestab selle esmase raskuse ilmnemisel.
- Tehakse järeldused sellest, kuidas laps valdavalt ülesandeid täidab. Kas:
  - koostegevuses õpetajaga;
  - pärast ettenäitamist matkimise teel;
  - näidise (algoritmi) alusel;
  - suulise või kirjaliku juhise järgi?

Jälgitakse õpitava meeldejätmise ja meenutamise strateegiaid ning õpitu kasutamise oskust.

Kodutööde täitmine. Koduste õpitööde täitmise osas fikseeritakse, kas see on regulaarne, kas õpilane on püüdlük, iseseisev või täidab ülesandeid teiste abiga. Vajalik on ka ülevaade sellest, kui suur on koduste abi – kas õpilane vajab pidevat juhendamist, juuresolekut, järelkontrolli või tegutseb täiesti iseseisvalt.

Vajab märkimist, et lapsevanemad sageli ei mõista oma laste edutust koolis. Rõhutatakse, et kodus tuleb laps ülesannetega toime. Suure tõenäosusega on õpiprobleemidega lastel põhjus selles, et nad ei suuda töötada kollektiivis, ei mõista kogu klassile suunatud juhendeid ega

selgitusi, kuid individuaalse abi korral (nt kodus vanemaga õppides) saavad ülesannetega hakkama.

- Suhtumine õppetöös ilmnevatesse raskustesse. Jälgitakse, kas õpilane:
  - tunnetab oma raskusi õppetöös;
  - püüab raskusi iseseisvalt ületada, abimaterjale otsida, kasutada;
  - pöördub abi saamiseks õpetaja poole;
  - oskab kasutada õpetaja osutatud abi ja abistavaid materjale;
  - loobub ülesande täitmisest raskuse ilmnemisel;
  - täidab ülesanded stereotüüpselt, kasutab eelnevalt õpitud lahendamise/täitmismalle.
- Enda õpikäitumise ja -tulemuste põhjendamise.

Kõik sissekanded tehakse kirjeldavas vormis, mis peavad andma ülevaate probleemi olemusest ja väljendumisest.

3.2. Aineõpetajate tähelepanekud, soovitused (õppeaineti)

3.2.1. Õpilase ainetealased tugevused. Kõik aine- ja klassiõpetajad kirjeldavad oma õppeainest lähtuvaid õpilase tugevaid külgi ja oskusi. Neist võivad lähtuda õpetuse edule orienteeritud soovitused, millest omakorda saadakse tuge probleemide lahendamiseks.

3.2.2. Probleemsete õppeainete õpetajate tähelepanekud ja soovitused. Ülevaade esitatakse õppeainete kaupa. Kirjeldust vajadusel täiendatakse, kuid mitte harvem kui kord õppeaastas. Ülevaade sisaldab õpiprobleemi avaldumist, olemust ja nägemust ületamise võimalusteks:

- õpilase teadmiste ja oskuste vastavust ainekavas sätestatud õpitulemustele;
- ainealaselt arendamist vajavaid valdkondi;
- probleemist lähtuvaid meetmeid õpetuse individualiseerimiseks õppetundides ja soovitusi täiendavateks tegevusteks;
- soovitusi koduseks toetuseks.

Konkreetselt õpilasest lähtuvad soovitused peaksid olema sõnastatud nii, et need oleksid kõikidele õpetajatele üheselt mõistetavad ja ka teistes õppetundides või -tegevustes rakendatavad.

Soovitused võiksid olla kahesuunalised:

- **Õpikeskkonna tingimuste loomiseks või muutmiseks koolis ja samade tingimuste rakendamiseks kodus:**
  - luua motiiv ja huvi õppimiseks, julgustada lapse initsiatiivi. Huvi hoiavad objektide ja nähtuste vahetu kogemine, mängulised ja praktilised tegevused;
  - eelistada õppetöös turvalisust ja struktureeritust;
  - paigutada õpilane istuma kohta, kus teda oleks õpetajal kõige kergem aidata ja juhendada.
- **Õppetöös osalemise toetamiseks:**
  - koondada enne õpetamist lapse tähelepanu;
  - esitada õppematerjali raskusastmete kaupa;
  - näitlikustada õpetust;
  - sõnastada tööjuhiseid selgelt ja lakooniliselt (tegevust käivitavalt), korrata juhtnööre ja korraldusi;
  - kindlustada lapsel töökorralduste ja -juhiste täpne mõistmine ning täitmine;
  - kasutada jõukohastatud õppematerjali (sh õppeteksti) ja suunata lapsi
  - individuaalseid abistamisvahendeid (reeglite ja valemite kogumikud,
  - lahendusalgoritmid, ajatelg, kaardid jne) kasutama;
  - õpetada õppeülesandeid täitma väikeste "sammude" kaupa;
  - juhendada iseseisva töö täitmist. Õpiprobleemidega laps ei suuda täiesti iseseisvalt töötada. Iseseisva töö töövõtted peavad olema lapsele tuttavad, seega varem kasutatud;
  - ennetada väsimuse tekkimist vaheldusrikka tunnitegevuse ja liikumispausidega;
  - anda lapsele ülesannete täitmiseks vajadusel rohkem aega;
  - õpetada koostöös tugispetsialistidega õppimise strateegiaid;
  - valida ja kasutada õpetusel tunnetustegevust aktiveerivaid võtteid;
  - kindlustada, et õpilane mõistaks õpetatavat. Tähelepanu on vaja juhtida õpetaja kõnele, mis peab olema selge diktsiooni ja artikulatsiooniga, rahulik, suhteliselt aeglane. Õpiprobleemidega laps vajab selgituste detailsust, alateemade seostamist, oluliste sõnumite kordamist;

- lülitada õpilase enda kõne aktiivselt õppematerjali omandamisse. Lapsele peab looma võimaluse, et ta oma sõnadega selgitaks või sõnastaks ümber töökorraldusi), töö täitmise etappe, algoritmi(de) “samme”, õpitava põhilist sisu, sh olulist õpitavat teavet;
- julgustada lapsi küsima ja õpitava kohta ise küsimusi esitama;
- korrata õppematerjali samm-sammult;
- õpetada enesekontrollivõtteid ja suunata lapsi oma tegevust ja töö tulemust kontrollima;
- soodustada omandatud oskuste ja teadmiste integreerimist eri ainete vahel, seostades seda varem õpitu või lapse isikliku kogemusega. Suunata kasutama õpitut uudsetes tingimustes, toetudes võimalusel praktilisele tegevusele või väljundile;
- anda positiivset kirjeldavat tagasisidet õpilase tööpanusest (mitte ainult töötulemusest).

Lapse koduse toetamise eelduseks on kodu ja kooli vahel kooskõlastatud õpetamismeetodid, kodutööde maht ja koduse õppimise kindel kellaeg. Juhendamist vajab ka see, kuidas lapsevanem last toetab, milliseid võtteid kasutab. Samas peab märkima, et õpiprobleemidega laste kodust õppimist peab õpiprobleemidega lapsele õpetama, kodutööde täitmine vajab koolis ettevalmistamist.

4. Õpilase oma arvamus õppetööd ja toimetulekut toetavatest meetmetest

Tavaõppekava alusel õppiv laps suudab enda õpivõimekust võrrelda eakaaslastega. Õpiprobleemidega last on aga vaja ergutada olemasolevat probleemi ületama. Vestluse käigus peaks selguma, mis meetmed lapse arvates teda aitaksid, kes võiks vastavat toetust talle osutada (kelle tuge laps kõige paremini vastu võtaks). Kindlasti on vaja lapse arvamust tema õppetegevuse individualiseerimisel arvestada.

5. Tugispetsialistide hindamise tulemused, järeldused, soovitused

5.1. Sotsiaalpedagoog. Kooli sotsiaalpedagoogi ülesanne on õpilase sotsiaalsete oskuste hindamine ning tema eakohast tegutsemisvõimet takistavate tegurite analüüsimine, õpilase suhtlemisoskuse ja sotsiaalse pädevuse kujundamine ning toetamine. Sotsiaalpedagoog on koolis tugispetsialist, kes tegeleb esilekerkivate õpilaste sotsiaalsete ja koolikohustuse täitmist

takistavate probleemide kaardistamise, nende ennetus- ja lahendustegevuste koordineerimisega.

5.2. Eripedagoog. Eripedagoog selgitab välja lapse arengu- ja õpioskuste taseme, arengut mõjutavad tegurid ning last abistavad meetmed/vahendid. õpivajadused. Selgitatakse välja:

- lapse üldiste õpioskuste tase: õppeülesande mõistmine ja ülesandes orienteerumine, tegevuse alustamine, ülesande täitmine, enesekontroll ja vajadusel järeltöö (parandamine);
- lapse baastadmiste ja -oskuste tase, mis on vajalik mitme aine õppimisel: kõne mõistmine ja väljendusoskus, lugemise, kirjutamise ja arvutamise oskused;
- ainekavade täitmise tase: leitakse need ainespetsiifilised oskused ja teadmised:
  - millele saab õpetamisel toetuda (ehk nn reaalne arenguvald);
  - mida on vaja ja võimalik arendada (ehk nn potentsiaalne arenguvald);
  - mis antud hetkel on lapsele raske, kuid mille omandamine on vajalik ja võimalik alles siis, kui ainealaste pädevuste tase tõuseb.

Õppeprotsessi hindamise abil selgitatakse välja õpilasele jõukohase õppematerjali ja -meetodite ning õpikeskkonna sobivus. Eripedagoogilise hindamise tulemused ja järeldused fikseeritakse ÕIAJK-s.

Lapse õpivõimekuse oluliseks näitajaks on tööjuhendite, selgituste mõistmine. Selgitatakse välja töökorralduste (kirjalikud, suulised) mõistmise ja täitmise tasand:

- mitmest elemendist koosnevat korraldust täidab laps nii talle tuttava kui ka uue tegevuse puhul;
- kuivõrd käivitavad lapse tegevust sümbolid, algoritmid, kavad, plaanid, lühikesed juhised, detailsed selgitused.

Tööjuhise puudulik mõistmine võib olla tingitud nii õppeülesande keerukusest kui ka sõnastusest. Lapse tegevuses võib märgata, et:

- juhise ei püsi tal meeles, sest selle pikkus ületab lapse operatiivmälu mahu;
- juhises on sõnu, mille tähendust laps ei tunne, mis ei loo tegevuseks vajalikke kujutlusi;
- juhise üksiksõnad on küll tuttavad, kuid sõnastuses kasutatud grammatilised vormid või lausekonstruktsioonid ei suuna tegevust sooritama.

Tööjuhiste mittemõistmine võib lapsel avalduda nii tegevuse alguses, tegevuse käigus (laps kaldub juhisele kõrvale, ei suuda instruksiooni järgida töö lõpuni) kui ka tulemuse kontrollimisel.

Järgmisena uuritakse ja kirjeldatakse õpetajate tõstatatud ainekeskseid probleeme. Verbaalse arengu taseme nõrkus mõjutab kõiki õppeaineid. Vajalik on saada ülevaade lapse:

- orienteerumisest ruumis ja ajas, tegevuse koha ning aja määratlemisest, sõnastuse mõistmisest, koha- ning ajasuhete sõnastamisest;
- verbaalse töömälu mahust;
- rühmitamisoskusest: objektide ja nähtuste rühmitamine, eri üldistusastmega sõnade ja sõnaühendite rühmitamine;
- suuliste ja kirjalike instruksioonide täitmisest; mitmeosaliste instruksioonide osadeks jaotamise, nende etapiviisilise täitmise oskusest;
- sõnade tuletamise ja liitmise oskusest, liitsõnade sisulisest mõistmisest ja kasutamisest;
- lausete tähenduse mõistmisest ja lausete moodustamisest, sh ainespetsiifikast tulenevate lausekonstruktsioonide kasutamisest;
- tekstide sisu mõistmisest, kokkuvõtete sõnastamisest ja olulise ning vähemolulise teabe eristamisest;
- tekstiloomeoskusest: teabe valik ja järjestamine, lausete seostamine sidusaks kontekstiks, loodava teksti terviklikkus;
- lugemisoskusest: lugemistehnika, lugemise õigsus ja ladusus, teadlik lugemine, järeldamine, kirjalikus tekstis väljendatu ümbersõnastamine;
- õigekirjaoskusest.

Matemaatika õpiprobleemide korral on vajalik vaadelda viit valdkonda, milleks kogu põhikooli matemaatika aine on jaotatud. On vaja saada ülevaade lapse matemaatika baasoskustest ja ainekava valdamisest.

- Numeratsioon ehk arvud. Arvurida, arvu koostis, arvude võrdlemine; murdarvud; ratsionaalarvud – arvtelg, hulk, üksikliikmed, arvude jada.

- Tehted arvudega kõikide selle ainevaldkonna tähtsamate põhiteemadega (vastavalt klassile): tehte sisu, tehte sooritamine, tehte õigsuse kontroll, tehte puuduva komponendi leidmine; tehted harilike murdudega, negatiivsete ja erimärgiliste arvudega tehete sisu mõistmine, võrrandite sisu mõistmine ja lahendamine, lineaarvõrrand ja lineaarfunktsioon.
- Suurused ehk mõõtmine ja mõõtühikud: mõõtühiku sisu suhted, mõõtühikute süsteem, praktilised mõõtmisülesanded.
- Geomeetriline materjal: kujundite, kehade nimetused, tunnused, arvutused.
- Tekstülesannete lahendamine: teksti mõistmine ja andmete analüüs, tehete valik ja valiku põhjendus(ed), lahenduse kontrollimine, matemaatiliste probleemide lahendamine.

Peab märkima, et ainealast diagnostikat mõistetakse mõnikord lihtsustatult ja ülevaate saamiseks piirduakse ainult kontrolltöodes esinevate vigade arvuga. Lapse tehtud vigu on vaja analüüsida – oluline ei ole mitte vigade olemus ja liigid, vaid nende tekkimise põhjused. Õpilaste töodes võivad samalaadsed vead olla tingitud eri põhjustest (tegevuse planeerimise ja kontrolli probleemid, töömälu piiratus, algoritmilise lahenduse automatiseerimatus jne). Et toetada lapsel õpiraskuse ületamist, on vaja tegeleda vigade põhjustega.

5.3. Logopeed. Logopeed hindab lapse kõne- ja suhtlemisoskust ning annab soovitusi kõne arendamiseks ja sobiva suhtluskeskkonna loomiseks. Koolis on logopeedi tegevusvaldkond laste suulise ja kirjaliku kõne erivajadusest tingitud õpiraskused. Logopeedi ülesanne on õpilaste hindamise käigus kommunikatsioonihäiretega õpilaste väljaselgitamine; hääle-, kõnesujuvuse ning neelamisprobleemide märkamise; suulise ja kirjaliku kõne arengu toetamine.

Uuring peaks hõlmama järgmisi valdkondi:

- suulise kõne üldine iseloomustus;
- lugemisoskus: lugemistehnika (lugemistempo, ladusus), lugemise teadlikkus (info leidmine ja esitamine, tõlgendamine, järelduste tegemine) nii lapse enda loetud teksti kui ka ette loetud teksti põhjal;
- sõnavara (ainekavale vastav sõnavara, abstraktse ja ülekantud tähendusega sõnad);

- jutustamisoskus (seostatud teksti koostamise oskus) nii enda loetud teksti kui ka ette loetud teksti põhjal;
- lause (liht-, koond-, liitlause) mõistmine ja kasutamine;
- kirjutamisoskus (ärakiri, häälik- ja foneemanalüüsi oskus, kirjutamine, õigekirjareeglite rakendamine, oma kirjutusvea leidmine ja parandamine, peenmotoorika ja kirjatehnika).

Vajadusel teevad eripedagoog ja logopeed lapse erivajaduste spetsiifikale toetudes ettepanekuid koostöökst teiste tugispetsialistidega või soovivad täiendavaid uuringuid.

5.4. Psühholoog. Psühholoog hindab lapse psühholoogilist arengut ja vaimset tervist mõjutavaid tegureid, aitab välja selgitada lapse õpivajadused, arengutingimused ja toetamise võimalused. Nimetatud spetsialist nõustab õpetajaid, haridusasutuse töötajaid ja lapsevanemaid lapse arengu-, suhtlemis- ja käitumisprobleemide teemadel.

Psühholoogilise hindamise eesmärk on välja selgitada laste erinevad õpivõimed ja/või lapse erivajadused konkreetses valdkonnas, et soovitada erinevaid õpetamismeetodeid ja koostada sobivaid tegevuskavasid nii lastega individuaalseks kui ka gruppidega tööks.

Psühholoogilise uuringuga pööratakse tähelepanu vähemalt kolmele valdkonnale:

- motivatsioon ja/või enesereguleerimine;
- kognitiivsed protsessid;
- emotsioonidega toimetulek, suhtlemine, käitumine.

Psühholoogide hindamismeetodid on testimine, vaatlus ja intervjuu. Kasutada on psühholoogidel Eesti laste normidele vastavad *Mälu ja mõtlemise test 2.-7.klassile* (TLÜ al. 2005); *Koolipsühholoogi hindamisvahendite komplekt* (2016, TLÜ) ja õpetajatega ühiselt *Õpi-, enesemääratlus- ja suhtluspädevuse elektroonilised hindamisvahendid ja -metoodika* (2018, TLÜ). Hea test on adapteeritud (kohandatud keeleliselt ja kultuuriliselt), standardiseeritud (ühtsed läbiviimise reeglid) ja normeeritud (kohaliku populatsiooni tulemuste põhjal arvutatud normid). Standardiseeritud (normeeritud) testi viiakse läbi väljatöötatud reegleid järgides.

Testimine võimaldab välja selgitada lapse potentsiaalse arenguvalla ja teha järeldusi, millist abi ja juhendamist laps vajab, millistes ülesannetes võib prognoosida raskusi. Lisaks testimise tulemustele annab psühholoog ka ülevaate õpilase osalemisest õpitegevuses. Selleks külastab

ta õppetunde ja jälgib lapse tegevust tunnis ning õpetaja - õpilase suhet õpiprotsessis. Jälgitakse, kas ja millal õpilase tahtlik tähelepanu hakkab nõrgenema, mis seda põhjustab, kuidas laps lülitub ühelt tegevuselt teisele, kuidas orienteerub ülesandes, kuidas ülesannet täidab, kas ja kuidas toimub enesekontroll jne.

Psühholoogilise uuringu tulemustest lähtuvalt kirjeldab psühholoog lapse psüühilise tegevuse seisundit. Ta püüab avada oma vahenditega (konkreetse kava alusel vaatluste, küsimustike ja testide abil) lapse tegevuse motiivid ja iseärasused: orienteerumise ülesandes, selle täitmise, enesekontrolli, tähelepanu, hoiakud, koostöövalmiduse.

Psühholoogilistel uuringutel on oluline väljund pedagoogikasse. Psühholoogilised uuringud toetavad õpetamise üldise strateegia väljatöötamist. Samuti on uuringud aluseks korrigeerivate harjutuste valikul ühe või teise psüühilise protsessi või selle operatsioonide kujundamisel (näiteks harjutused töömälu, optilisruumilise taju, võrdlemisoscuse jne arendamiseks).

Psühholoogilised soovitused arutatakse läbi tugispetsialistide, õpetajate ja lapsevanematega. Soovitatud sekkumisstrateegiaid hakkab rakendama eelkõige õpetaja, seega peavad need olema õpetajatele mõistetavad ja tundides kasutatavad.

Koolipsühholoog uurib ka keskkonna ja lapse käitumise vastastikmõju. Lapse arengu toetamiseks saab koolipsühholoog koostöös õpetaja ja lapsevanemaga arutada, milliste sekkumiste toel saaks suurendada õpilase positiivset käitumist ja osalust tunnis. Koolipsühholoog nõustab kooli juhtkonda toetava õpikeskkonna loomisel ja ennetustöö kavandamisel.

5.5. Teiste spetsialistide tähelepanekud ja soovitused. Oma sissekanded teevad vastavalt kohtumiste ja tegevuste tulemustele kooli tervishoiutöötaja, abiõpetaja, tugiisik. Sissekanded on soovitatav teha ka rehabilitatsiooniplaani täitmisel õppimist ja käitumist toetavate ja kooliga tihedat koostööd tegevate spetsialistide poolt.

Iga tugispetsialist märgib ÕIAJK-i hindamise tulemustest lähtuvad järeldused lapse õpi- või käitumisprobleemide põhjustajatest. Sõnastatakse probleemi lahendamiseks vajalikud meetmed:

- tugimeede/-teenus individuaalselt või rühmapõhiselt;
- jõukohastatud õpe väiksemas rühmas;

- koduste tööde täitmine pikapäevarühmas jne.

Tugimeetmeks on ka individuaalne õppekava, mis sätestab üldise toe raames probleemse(te) õppeaine(te) õppe-/ainekava(de) miinimumtasemel õpetuse korraldamist nii klassiga koos õppides kui ka õpiabirühmas osaledes. Õpitulemuste vähendamine koolimeeskonna soovitusel piirdub õpetatava õppekava miinimumtasemega, mis on fikseeritud iga kooli õppekavas.

6. Koolimeeskonna ümarlaua soovitus tugiteenuste/-meetmete (sh IÕK) rakendamiseks ning lapsevanema arvamus

Klassi-/aineõpetajate, klassijuhataja, tugispetsialistide ja HEVKO ühisarutelul analüüsitakse hindamiste tulemusi, sõnastatakse kokkuvõtte (üldistus) probleemi(de)st ja fikseeritakse võimalus(ed) täiendavateks tegevusteks.

Et rakendada koolisiseseid tugiteenuseid, peab selleks olema lapsevanema nõusolek. Ühtlasi oleks vaja, et lapsevanem tunnetaks end protsessi ühe osana, toetaks spetsialistide soovitusi ja panustaks koostöösse vajalikku ressursi. Lapsevanema nõusoleku/keeldumise üldise toe meetmete (kooli tugimeeskonna soovitusel) või koolivälise nõustamismeeskonna soovitude rakendamiseks kannab ÕIAJK-i hariduslike erivajadustega õpilaste õppe koordineerija ühise ümarlaua kokkuvõttena.

7. Rakendatavad tugiteenuste/-meetmete tulemuslikkus. Vastavalt kooli võimalustele, sh tugispetsialistide olemasolule:

- nimetatakse õpilasele rakendatavad tugiteenused ja nende osutajad;
- hinnatakse tugiteenus(te)/-meetmete (sh IÕK) rakendamise tulemuslikkust.

Iga tugiteenuse osutaja kannab vähemalt kord aastas kaarti oma hinnangu rakendatud meetme, sh IÕK tulemuslikkusest ja soovitud edaspidiseks tööks.

Ülevaade võiks sisaldada järgmist:

- tegevuse eesmärk;
- õpetaja töökavas fikseeritud ülesanded tegutsemise perioodiks;
- tegevuse eesmärkide ja ülesannete täitmine, sh
  - õpitulemused (individuaalsed ja klassi õppekavaga võrreldavalt);

- lapse kohusetundlikkus, huviatus õpitulemuste parandamisest;
  - osutatud abi vastuvõtlikkus, sh jõukohastatud õppematerjali, näitlike vahendite ja õpetamismetoodika sobivus;
  - õpilase kõnelise tegevuse osakaal õpetuse vastuvõtmisel (oma tegevuse kommenteerimise, planeerimise oskus);
  - enesekontrollioskus ja huviatus tööde tulemuslikkusest;
  - lapsepoolne abi küsimine, vastuvõtmine ja rakendamine (näitlike vahendite iseseisev valimine ja kasutamine, suunamisel kasutamine, abi vastuvõtmisest loobumine).
- Ettepanekud ja põhjendus teenuse lõpetamiseks, jätkamiseks või asendamiseks.

Kooli HEVKO juhtimisel toimub ümarlaud, kus analüüsitakse senise õpetuse ja toetuse tulemuslikkust. HEVKO teeb ka ÕIAJK-i sissekande, milles sõnastab vajaduse täiendavateks uuringuteks või hindamisteks kliinikumis, õppenõustamiskeskuses, Innove Rajaleidjas jm, et saada koolivälistelt spetsialistidelt suuniseid õpetuse kohandamiseks ja järgnevateks koolipoolseteks tegevusteks. HEVKO sõnastab ka kooli ootused täiendavatele uuringutele.

8. Haridusasutusväliste spetsialistide/nõustamismeeskonna soovitusel. Kaarti kantakse soovitus(ed), soovitaja(d) ja teatise või otsuse kuupäev.

9. Haridusasutusväliste spetsialistide / nõustamismeeskonna soovitude rakendamine. Nimetatakse soovitatud tugimeede, selle osutaja. Mõned soovitusel vajavad konkreetses koolis koolikorralduslike erisuste rakendamist (lihtsustatud õpe tavaklassis, vähendatud õpitulemused jne).

Tugimeetme tulemuslikkust soovitatakse hinnata kord trimestris. Trimestri töö tulemused kantakse kaarti hinnanguna analoogselt eespool esitatud tugiteenuste tulemuslikkuse kirjeldusele.

Kui nõustamismeeskonna või teiste haridusasutusväliste spetsialistide (lastearst, rehabilitatsioonimeeskonna spetsialist) soovitude rakendamine ei anna lapse edukusele oodatud tulemusi, on vajalikud täiendavad uuringud Rajaleidja keskusel.

Kokkuvõttes esitatakse põhjalik ülevaade rakendatud meetme(te) või tegevus(te) pedagoogilistest eesmärkidest, õpetamise käigust ja tulemuslikkusest – seega põhjendus

täiendavaks uurimiseks, samuti kooli ootused täiendavateks tegevusteks, mis põhinevad uuringutulemustel. Nimetatud osa täidab kaardis HEVKO.

LISA 2. Individuaalne õppekava (IÕK)

1. Üldandmed

Õppija nimi .....

Sünniaeg .....

IÕK koostamise alus: põhikooli riiklik õppekava/lihtsustatud õppekava,
gümnaasiumi riiklik õppekava

IÕK koostamise algus (õppeaasta, klass, kuupäev) .....

IÕK lõpetamise kuupäev .....

2. IÕK rakendamise põhjused. Rakendamise alus

Rakendamise põhjus	Rakendamise alusdokument, kuupäev
Kooli tugimeeskonna soovitus	
Koolivälise nõustamismeeskonna soovitus	
<ul style="list-style-type: none"> • Tõhustatud tugi	
<ul style="list-style-type: none"> • Eritugi	
<ul style="list-style-type: none"> • Terviseseisundist tulenev kodusõpe	
<ul style="list-style-type: none"> • Koolikohustusliku õpilase mittestatsionaarne õpe	
<ul style="list-style-type: none"> • Õpitulemuste vähendamine	
<ul style="list-style-type: none"> • Õpitulemuste asendamine	
<ul style="list-style-type: none"> • Kohustusliku õppeaine õppimisest vabastamine	
<ul style="list-style-type: none"> • Lihtsustatud õpe	
<ul style="list-style-type: none"> • Toimetulekuõpe	

<ul style="list-style-type: none"> • Hooldusõpe 	
--	--

3. Õpilasele soovitatud õppetöö muudatused või kohandused

(Rakendatavad meetmed märkida igal õppeaastal)

	Õppeaasta, klass
Muudatused või kohandused õppesisus	
Muudatused või kohandused õppeprotsessis	
Muudatused või kohandused õppeajas	
Muudatused või kohandused õppekeskkonnas	
<ul style="list-style-type: none"> • Erisused õppevahenditele 	
<ul style="list-style-type: none"> • Erisused õpperuumidele 	
<ul style="list-style-type: none"> • Erisused suhtluskeelele, sh viiipekeel või muud alternatiivsed kommunikatsioonid 	
<ul style="list-style-type: none"> • Õpilase toetamiseks kaasatud tugispetsialistid 	
<ul style="list-style-type: none"> ○ Eripedagoog 	
<ul style="list-style-type: none"> ○ Logopeed 	
<ul style="list-style-type: none"> ○ Sotsiaalpedagoog 	
<ul style="list-style-type: none"> ○ Psühholoog 	
<ul style="list-style-type: none"> • Kaasatud tugipersonal 	
<ul style="list-style-type: none"> ○ Abiõpetaja 	
<ul style="list-style-type: none"> ○ Õpetaja abi 	

○ Tugiisik	
Muudatused taotletavates õpitulemustes	
• Kõrgendatud õpitulemused (ühes või mitmes õppeaines)	
• Õpitulemuste vähendamine (ühes või mitmes õppeaines)	
• Õpitulemuste asendamine	
• Kohustusliku õppeaine õppimisest vabastamine	
Muu	

4. Erisused õppekorralduses

Õppeaasta, klass	Kohaldatud erisused

5. IÕK rakendamine

Õppeaasta, klass, täitja nimi	Õppeaine	Rakendatavad meetmed

6. Õpilaste teadmiste hindamine/hinnangute andmine

Rakendatav erisus klassitööga võrreldes	Õppeaasta/klass	Õppeaine(d)

7. IÕK koostamise ja täitmisega seotud isikud ja nende kohustused

Nimi ja amet	IÕK koostamise ja rakendamise seotud ülesanded	Õppeaasta, klass

IÕK perioodi kokkuvõtte on kajastatud Õpilase individuaalse arengu jälgimise kaardis (p.7)

IÕK koostamise alusdokumendile lisanduvad õpetajate töökavad individuaalset õpet vajava(te)s õppeaine(te)s.

Soovitused individuaalse õppekava koostamiseks ja rakendamiseks

Soovitused IÕK koostamise ja rakendamise üldosa täitmiseks.

1. Üldandmed

Üldandmetes kajastuvad õpilase nimi ja sünniaeg. Kindlasti on vajalik märkida dokumenti IÕK alustamise aeg, sh õppeaasta, klass, samuti sissekande kuupäev. Üldandmed peavad kajastama märgat õppekavale, millest lähtuvalt on IÕK koostatud. Vajab märkimist, et IÕK saab olla seotud ainult ühe riikliku õppekavaga (PRÕK, LÕK, GRÕK). Andmed lapsevanema kohta on kantud ÕIAJK-i ja dubleerimist IÕK-sse ei vaja.

2. IÕK rakendamise põhjused ja rakendamise alus

Rakendamise põhjusi tuleb vaadelda IÕK koostamise ja rakendamise soovitajatest lähtuvalt:

- kooli tugimeeskonna soovitus. **Kooli tugimeeskonna soovitusel** õppimise toetamise võimalus on sätestatud Põhikooli riiklikus õppekavas § 17 lõige 7. Nimetatud dokumendi kohaselt võib kool õpilase individuaalse arengu toetamiseks või tema varasema õpi- või töökogemuse arvestamiseks kokkuleppel õpilase või piiratud teovõimega õpilase puhul vanemaga teha muudatusi või kohandusi õppesisus, õppekoormuses, õppekorralduses ja õppekeskkonnas, kui sellega ei kaasne õppeaja muutumist võrreldes nominaalse õppeajaga ega riiklikes õppekavades sätestatud õpitulemuste vähendamist või asendamist. Kokkulepe vormistatakse kooli ja õpilase või piiratud teovõimega õpilase puhul vanema vahel õpilase individuaalse arengu jälgimise kaardil. Sellised kokkulepped on asjakohased juhul, kui õpilane mõjuvatel põhjustel ei saa lühiajaliselt osaleda õppes, kui ta omandab nõutavad õpitulemused mingis teistsuguses õppekeskkonnas, teisel viisil jm. **Kooli tugimeeskonna soovitus**ed kajastavad koolikorralduslikke aspekte, mis tulenevad sellest, et õpilase õpetamine vajab erisuste tegemist klassi ainekavades sätestatud õpitulemustes. Rakendamise vajadusele viitavad kooli tugimeeskonna ümarlaua protokollis andmed.
- koolivälise nõustamismeeskonna soovitus.

3. Õpilasele määratavad õppetöö muudatused või kohandused

Nimetatud alapunkt baseerub eelnevalt märgitud IÕK koostamise põhjustele, kuid konkretiseerib lapsele rakendatud erisused õppesisus, -protsessis, -ajas, -keskkonnas, taotlevates õpitulemustes. Muudatused ja kohandused õppekeskkonnas täpsustatakse omakorda lapse individuaalsest vajadusest lähtuvalt, märgitakse erisuste vajadus õppevahenditele, -ruumidele, suhtluskeelele. Märgitakse ka vajadus konkreetse(te) tugispetsialisti(de) ja tugipersonali kaasamiseks.

Koolivälise nõustamismeeskonna soovitudest lähtuvat võib vastavalt vajadusele rakendada IÕK-d ühel või mitmel aastal. Üldjuhul koostatakse IÕK üheks õppeaastaks. IÕK jätkumisel muutuvad (vähenevad või lisanduvad) õppetöös rakendatavad meetmed. Muudatused on vajalik fikseerida, need peaksid üldosas olema nähtavad IÕK rakendamise perioodi jooksul.

4. Erisused õppekorralduses

Üldise toe osutamisel käsitletakse erisustena vajalike muudatuste tegemist tavalise klassitööga võrreldes. Erisused:

- **Õpilane on kaasatud klassis läbiviidavasse õppesse, pidev individuaalne toetamine toimub klassiga koos töötades.** Oluline on, et IÕK-ga järgitaks riiklikku õppekava ning õpilase õppimine/õppeaine omandamine püsiks vastava klassi ainekava(de) raamides. Sisuliselt tähendab see seda, et kõik teemavaldkonnad on klassiga samad, erisusi võib vajadusel teha alateemade osas (jätta mõned alateemad käsitlemata, muuta käsitlemise järjekorda, sügavust), samuti juhend- ja abivahendite kasutamises. Lapsele on IÕK eesmärkide realiseerimiseks koostatud või valitud individuaalsed abistavad materjalid (lahendamisalgoritmid, reeglite kogumikud jm), mida nad saavad ja võivad kasutada kõikides ainetundides. Abimaterjalidega töötamist tuleb aga õpilasele alguses õpetada ja seejärel sageli meelde tuletada.
- **Õpilasele rakendatakse osajalist eraldi individuaalset õpet. Teatud ainetundides on ta kaasatud klassis läbiviidavasse õppesse.** Enamasti tegelevad sel juhul lapse õpetamisega abiõpetajad, kes tegutsevad klassi-/aineõpetaja juhendamisel ja suunamisel. Abiõpetajat kaasatakse eeskätt nendes õppetundidesse ja -tegevustesse, kus tulenevalt õppeaine keerukusest või kohandustest on toe vajadus

õpilasele kõige suurem. Abiõpetaja abistab ainetundides IÕK rakendamist, juhendab last õppeülesannete sooritamisel; jälgib ja annab tagasisidet õpetajale õppeprotsessis tekkinud raskustest, aga ka saavutustest.

- **Õpilasele rakendatakse osajalist õpet eraldi rühmas, sh õpiabirühmas.** Rühmaõppesse soovitatakse õpilasi, kes vaatamata osutatud abile ja nõustamisele ei saavuta õpetajate töökava(de)s sätestatud õpitulemusi. Kõige efektiivsemat tulemust annab rühmaõpe, kui seda teostatakse nende ainetundi(de) ajal, milles õpilastel on täheldatud olulisi raskusi. Kõikidele õpiabirühma töös osalevatele õpilastele koostatakse IÕK, mis seostub klassi- või aineõpetaja töökavaga. IÕK koostamise ja rakendamisega on seotud nii klassi-/aineõpetaja kui ka rühmaõpet teostav tugispetsialist/õpetaja.

4. IÕK rakendamine

Õpetuse jõukohastamisel tuleb lähtuda lapse arengulisest vanusest. Õpiprobleemidega lapsel on õppimist toetavate tunnetusprotsesside tase üldjuhul eakaaslastega võrreldes madalam. Tunnetusprotsesside nõrkusest tingituna ilmnevad raskused verbaalse ja abstraktse info töötlemisel ning oma tegevuse juhtimisel. See tähendab, et IÕK alusel õpetamine peaks sarnanema sobiva vanusega (nooremate) laste õpetamisele. Eelnevast tulenevalt on enamasti vaja:

- vähendada verbaalsete juhiste, selgituste ja kirjelduste mahtu ning keerukust;
- kasutada tegevustes teiste lastega võrreldes enam näitlikke abivahendeid (reaalsed asjad, pildid, skeemid jne);
- korraldada, reguleerida ja peegeldada lapse tegevusi teadlikult suuremas ulatuses.

Individuaalse õppekava üldosas konkretiseeritakse rakendatavaid meetmeid õppeaineti:

- õpetuse jõukohastamine, sh õppematerjalide valik või kohandamise põhimõtted (sh kirjaliku teksti tehnilised andmed: käsitletava teksti pikkus, kirja suurus, reavahe jne), kasutatavad meetodikad, meetodid;
- näitlikustamine, sh individuaalsete abistavate vahendite ja materjalide kasutamine, koostamine;
- õpetaja ja lapse õpetamise/omandamise tasandid. Laps täidab ülesandeid ja korraldusi kas

- koostegevuses õpetajaga;
- algoritmilise matkiva tegevusena;
- näidistele ja toetavatele abivahenditele baseeruva tegevusena;
- töötades suuliste täpsustavate juhendite järgi;
- töötades kirjalike juhendite alusel.

5. Hindamise põhimõtted

Hinnetel ja hinnangutel on õpilase elus oluline tähtsus. Nende kaudu antakse õpilasele tagasisidet tema õppeedukusest ning arengust, innustatakse ja suunatakse sihikindlalt õppima; toetatakse õpilasel adekvaatse enesehinnangu ning analüüsioskuse kujunemist. Hindamise kaudu suunatakse ka õpetaja tegevust õpilase õppimise ja individuaalse arengu toetamisel ning teavitatakse lapsevanemaid, õpetajaid ja kooli juhtkonda õpilase õpiedukusest.

IÕK alusel õppivatele lastele võib valmistada raskusi töötada koos klassikaaslastega samal ajal samas ruumis või vastavale klassile koostatud töökava alusel. Hindamine klassikaaslastega võrdsetel alustel ei motiveeri õpiprobleemidega õpilasi, pigem madaldab nende enesehinnangut.

Hindamise eesmärk on anda õpilasele ja lapsevanematele tagasisidet õppe edukusest. Hindamisel ja hinnangute andmisel lähtutakse IÕK-s määratletud õpitulemuste saavutamisest.

Õpilane ise ja lapsevanem(ad) peavad olema teadlikud, milliseid oskusi ja teadmisi õpilaselt eeldatakse ja kuidas nende saavutamist hinnatakse, millal või missuguse perioodi järgselt esitatakse kokkuvõtvaid hindeid.

Üldise toe osutamisel lähtub õpiprobleemidega lapse teadmiste hindamine riiklikus õppekavas ja ainekavades fikseeritud õpitulemustest. Individuaalse õppekava järgi õppivale õpilasele võib teadmiste kontrollimisel rakendada mitmeid erisusi klassitööga võrreldes:

- tööde täitmiseks antakse rohkem aega;
- vastamiseks kindlustatakse sobiv, rahulik keskkond;
- vastab individuaalselt õpetaja juhendamisel;
- täidab ülesandeid alternatiivsel viisil (nt testilaadsed valikvastustega ülesanded);
- kasutab ülesannete lihtsustatud juhiseid või toetavaid küsimusi;

- kasutab jõukohastatud õppetekste;
- kasutab tööde täitmisel abimaterjale (skeemid, algoritmide, reeglite või näidiste kogumikud, teatmikud jm);
- kasutab spetsiaalseid arvutiprogramme;
- kasutab arvutusülesannete lahendamisel kalkulaatoreid;
- kasutab kirjutamisel arvutit ja õigekirjakorrektorit;
- kasutatakse sõnalist hindamist jm.

Individuaalse õppekava koostamise otsus kohustab koolimeeskonda vastavaid hindamiskriteeriume välja töötama ja rakendama. Sealjuures tuleks õpetajatel silmas pidada kolme individualiseerimise komponenti:

- õppevara ja töökorralduste jõukohastamine;
- abistavate vahendite ja materjalide kasutamine;
- õpetaja vahetu juhendamise osakaal.

Hinne või hinnang kujuneb nimetatud kolme komponendi kombinatsioonist.

- **Väga hea tulemus.** Õpilasel on kasutada jõukohastatud õppetekst ja töökorraldused. Laps valib iseseisvalt kasutamiseks vajalikke abivahendeid, suudab planeerida oma tegevust. Õpilane ei vaja pidevat juhendamist, suudab täita õppeülesanded praktiliselt vigadeta.
- **Hea tulemus.** Õpilasel on kasutada jõukohastatud õppetekst ja töökorraldused. Laps leiab vajalikud näit- ja/või abivahendi(d) valikuks antute hulgast. Oma õppetöö planeerimisel vajab õpilane pedagoogi sekkumist. Õppeülesanded täidab mõningate eksimustega.
- **Rahuldav tulemus.** Õpilasel on kasutada jõukohastatud õppetekst ja töökorraldused. Laps vajab pidevat õpetaja juhendamist näitlike vahendite ja/või abimaterjalide valikul. Õpilane vajab pidevalt lisaselgitusi oma õppetöö (sh kontrolltöö) korraldamiseks, suudab seejuures õppeülesanded täita rahuldaval tasemel.

Rõhutama peab põhimõtet, et individuaalse õppekava alusel õppival lapsel peab motiveeritud ja sihikindla õppimise korral olema võimalik saavutada positiivseid õpitulemusi ja sealjuures mitte ainult hinnet või hinnangut "rahuldav".

Kui klassitööga võrreldes tehtud erisused ei anna oodatud tulemusi, ei pruugi koostatud individuaalne õppekava olla õpilasele jõukohane ja sobiv. Sel juhul on vaja koolil kohandada veel IÕK-d riikliku õppekava piires või kui riiklikus õppekavas ettenähtud õpitulemuste saavutamine ei ole lapse jaoks jõukohane, siis koostada IÕK kavand, milles on toodud vastava õppeaine osas vajalik muudatus ja teavitada vanemat, et IÕK rakendamine saab toimuda koolivälise nõustamismeeskonna soovitusel.

Põhikooli ja gümnaasiumi lõpueksamite ettevalmistamist, läbiviimist ja eksamitööde koostamist ning hindamist reguleerib haridus- ja teadusministri määrus nr 54 "Tasemetööde ning põhikooli ja gümnaasiumi lõpueksamite ettevalmistamise, koostamise, läbiviimise ja hindamise tingimused ja kord ning tasemetööde, ühtsete põhikooli lõpueksamite ja riigieksamite tulemuste analüüsimise tingimused ja kord" (RT I, 20.02.2018, 14).

6. IÕK koostamise ja täitmisega seotud isikud ja nende kohustused. Õppeaastati ja klassiti märgitakse last IÕK täitmisel toetavad isikud ja nende rollid ning ülesanded. IÕK koostamine ja rakendamine on meeskonnatöö, mida juhib HEVKO. Õpetajatel ja tugispetsialistidel on täita ühisest eesmärgist lähtuvalt kindlad ülesanded ning vastutus, mis on soovitatav kirjalikult fikseerida. Kui vajalikud tugispetsialistid koolis puuduvad, tuleks kooli HEVKO-l pöörduda juhtnõõride saamiseks Innove Rajaleidja poole.

7. IÕK täitmise tulemuslikkus. IÕK perioodi kokkuvõte ja IÕK rakendamise analüüs kajastatakse õpilase individuaalse arengu jälgimise kaardis p. 7.